ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ

ੴ

ਜਨਵਰੀ 2001

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਚਿੱਤਰ

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਸਬੰਧੀ ਮਾਸਿਕ ਪੱਤਰ

ਅੰਕ 1 ♦ ਸਾਲ ਤੇਹੁਵਾਂ ♦ ਜਨਵਰੀ 2001

ਸੰਪਾਦਕ (ਆਨਰੇਰੀ)
ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ
ਐਮ. ਏ. (ਸੰਗੀਤ, ਪੰਜਾਬੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਅਧਿਐਨ), ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਸਹਾਇਕ ਸੰਪਾਦਕ (ਆਨਰੇਰੀ)
ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ
ਐਮ.ਏ., ਪੀ.ਐਚ.ਡੀ.

ਸਹਿਯੋਗੀ
ਸ. ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ
ਸ. ਉੱਤਮ ਸਿੰਘ

2 **ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ**

4 **ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਤੇ ਮੌਜਦੀ**
ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ

5 **ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ**

6 **ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ?**
ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

11 **ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ**
ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ

13 **ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ**
ਸਤਨਾਮ ਕੌਰ

14 **ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?**
ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਤਵਾਲਾ

16 **ਵੇਈਂ ਉੱਜਲ ਹੋਈ**
ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ

17 **ਕੈਸਟ ਸਮੀਖਿਆ**
ਪ੍ਰੋ. ਐਮ. ਐਸ. ਸਚਦੇਵਾ

18 **ਪੁਸਤਕ ਸਮੀਖਿਆ**
ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ

21 **ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ**

22 **Sikh Musicology**
Dr. Gurnam Singh

28 **The Blessings of Guru Gobind Singh's Amrit**
Bhagwant Singh Dalawari

33 **ਸੁਰ-ਲਿਪੀਆਂ**
ਪ੍ਰੋ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਕਵਰ : ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੁਰਾਤਨ ਚਿੱਤਰ
ਧੰਨਵਾਦ : ਗੁਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀਪ

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਿੱਖਿਆ ਵਿਭਾਗ ਪੰਜਾਬ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੰ:-4-8-90 ਮਿਤੀ 20-2-91 ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸੈਕੰਡਰੀ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਹੈ।

■

Donations are eligible for relief u/s 80 G of Income-Tax Act, 1961 vide CIT/ CHD/80-G/78/Tech. Dated 30-7-1999 valid upto 31-3-2001

ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਲਈ ਪਤਾ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)
1246/I, ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ,
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ 160 022
ਫੋਨ :
0172-701396, 713915
E-mail:
drjagirsingh@mailjol.com

ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :
ਪਿਛਲਾ ਕਵਰ
6000 ਰੁਪਏ
ਕਵਰ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪੰਨੇ
4000 ਰੁਪਏ
ਸਾਧਾਰਨ ਪੂਰਾ ਪੰਨਾ
2000 ਰੁਪਏ

ਚੰਦੇ ਦਾ ਵੇਰਵਾ :

ਦੇਸ਼ ♦ ਇਕ ਕਾਪੀ 15 ਰੁ. ♦ ਸਲਾਨਾ 150 ਰੁ. ♦ ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ (15 ਸਾਲ) 1500 ਰੁ
ਵਿਦੇਸ਼ ♦ ਸਲਾਨਾ 30 $ ♦ ਜੀਵਨ ਮੈਂਬਰ (15 ਸਾਲ) 300 $

■

'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਲਈ ਚੈੱਕ/ਡਰਾਫਟ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ' ਦੇ ਨਾਮ ਹੀ ਭੇਜੇ ਜਾਣ ਜੀ ।

■

ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟਾਏ ਵਿਚਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਧਾਨ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ' ਨੇ ਸਿਰਜਣਾ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼ ਅਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਰਜ਼, ਐੱਸ.ਸੀ.ਐੱਫ. 107, ਫੇਜ਼ -7, ਮੋਹਾਲੀ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ 422, ਸੈਕਟਰ 15-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

COMPUTER TYPE SETTING
sohal specials
Designers & Printers
(Pager: 9610408677)

ਮਿਤ੍ਰ ਅਸਾਡੜੇ ਸੇਈ

★ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਈ ਹੇਠ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਦਾ ਜਾਰੀ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਉੱਦਮ ਹੈ। ਇਸ ਤੇ ਜਿਤਨਾ ਭੀ ਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ, ਥੋਹੜਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਰੱਖਦਾ ਹੋਵੇ। ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਫਿਲਮੀ ਤਰਜਾਂ ਜਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਹਲਕੀਆਂ ਗੀਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਪੈ ਗਿਆ ਹੈ। 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਨਿਰਧਾਰਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਸਗੋਂ ਘਰ ਬੈਠਿਆਂ ਕੀਰਤਨ ਸਿੱਖਣ ਦਾ ਇੱਕ ਸੁਖੈਨ ਵਸੀਲਾ ਭੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸ ਹੈ ਕਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਉਪਕਾਰੀ ਉੱਦਮ ਨੂੰ ਸਫਲਤਾ ਦਾ ਫਲ ਲਾ ਕੇ ਨਿਵਾਜੇ।

ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾ ਜੋ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ, ਉਸ ਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ। ਗੁਰਮਤਿ ਕੀਰਤਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਕਾਲਮ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ Kalmi Chicken ਦਾ ਵਿਗਿਆਪਨ ਲਗਾਤਾਰ ਛਾਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਸ਼ੋਭਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ। ਭਾਵੇਂ ਪੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਤੇ ਇੱਕ ਸੁਰਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਗਿਆਪਨ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਇਸ ਵਿਗਿਆਪਨ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਜਨ ਸਿਰਫ ਵਿਗਿਆਪਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈਣਗੇ, ਸਗੋਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਠੋਸ ਪ੍ਰਚਾਰ ਸਮਝਣਗੇ। ਮੇਰੀ ਸਨਿਮਰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਵਾਦ-ਗ੍ਰਸਤ ਵਿਗਿਆਪਨ ਅਗਾਂਹ ਨੂੰ ਨਾ ਛਾਪਿਆ ਜਾਵੇ। ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ

- ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ'

2225 ਸੈਕਟਰ 44-C, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ - 160 047

★ਨਵੰਬਰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸੂਫੀ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜੀਵਨ ਝਲਕੀ ਛਾਪ ਕੇ ਤੁਸੀਂ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਰਸਾਲੇ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਵਾਂ ਆਯਾਮ ਹੀ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਸੰਕੇਤ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ੈ ਵਸਤੂ ਦੇ ਸੀਮਤ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਹ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਬਾਹਾਂ ਉਲਾਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਸ ਪੇਸ਼ਕਦਮੀ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਵਿਸਫੋਟਕ ਪ੍ਰਸਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਕਿਆਸ ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜੀਅ ਦਇਆ ਪਰਵਾਨ ਦੇ ਸਿੱਧਾਂਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਨਿਤਨੇਮ ਤੇ ਸਤਿ ਸੰਗਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਜੀਵਨ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਭਲੀ ਤੇ ਭੁੱਲੀ ਰੂਹ ਨੇ ਕੋਈ ਭੁੱਲ ਕਰਕੇ ਕੂਕਰ ਜਨਮ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਸਵਾਰੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਮਿਲ ਗਿਆ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾਂ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮੁੱਕ ਗਿਆ। ਲੇਖਿਕਾ ਬਬਲੀ ਐਸ. ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸੂਫੀ ਦੀ ਜੂਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਉਹ ਸੂਫੀ ਰੂਹ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਘਰ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪਰਮਾਰਥ ਸੁਆਰਨ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਹੋਈ ਹੈ ਉਸ ਦਾ ਅਗਲਾ ਜਨਮ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹੀ ਮਨੁੱਖਾ ਹੀ ਹੋਏਗਾ।

ਇਹ ਸਬਬ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਫਰਵਰੀ 1997 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਮੇਰੀਅਨ ਪਿੱਲਾ 'ਗੁੱਡੂ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਕੁੱਤਾ ਪਾਲਨ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਨੁਭਵ ਬਣ ਕੇ ਆਇਆ। ਖਾਣ ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਸੰਕੋਚੀ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਚੋਣ ਵੀ ਮਿੱਠੀ ਚੀਜਾਂ ਤੇ ਇਡਲੀ ਦੇ ਭੋਜਨ ਤੇ ਪਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਦੁੱਧ, ਦਹੀਂ, ਰੋਟੀ ਵਗੈਰਾ ਵਲ ਤਕਦਾ ਵੀ ਨਹੀਂ। ਮਿੱਠੀ ਚੀਜ ਬੇਹੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦਾ। ਇੱਕ ਸੰਤ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਛਲੇ ਜਨਮ ਵਿੱਚ ਰਾਜਪੁਰਸ਼ ਸੀ ਤੇ ਅੱਗੋਂ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਰਮ ਜੂਨੀ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਚੰਗੇ ਮਨੁੱਖੀ ਘਰਾਣੇ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਰਥ ਸਵਾਰ ਲਏਗਾ। ਜੀਆਂ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਅਨੁਭਵ ਨਿੱਜੀ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਆਤਮ ਪੜਚੋਲ ਲਈ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਦੇ ਹਨ।

- ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ

162-A, ਗਰੇਨ ਮਾਰਕੀਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

★ਦਸੰਬਰ ਦਾ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਅੰਕ ਬੇਹੱਦ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ 'ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ' ਅਤੇ ਉਸਤਾਦ ਭਾਈ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਾਬਲੇ ਤਾਰੀਫ ਸੀ। 'ਦੁਖ ਦਾਰੂ', 'ਔਖੇ ਪਲ ਕਿਵੇਂ ਬਿਤਾਈਏ' ਵਲੋਂ ਰੇਣੂਕਾ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ, 'ਰਾਗੀ ਵਿੱਦਿਆ' ਕਵਿਤਾ ਸ਼ਿਵ ਨਾਥ ਅਤੇ ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੇਦਵਾਣ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਹਰਿਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ

ਆਈ। ਦੀਪ ਚੰਦੀ ਵਿੱਚ 'ਰਾਗਮਾਲਾ ਦੀ ਬੰਦਸ਼' ਖੋਜ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। 'ਕੀਰਤਨ ਕਲਾਸਾਂ' ਆਦਿਕ ਛਾਪਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ।

- ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ

ਮਲੋਟ

★ 'Amrit Kirtan' monthly brought out by you has always been such a source of satisfaction to me. It is doing very useful service to the humanity and to the community in particular.

August 2000 issue of this magazine has an article "ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪਰੰਪਰਾ" by Dr. Taran Singh. After reading it one feels like saluting the person who wrote this and to those who provided us this illuminating information about our Holy Guru Granth Sahib. The words 'ਵਾਹ ਵਾਹ' came out of the heart. You deserve our congratulations. I am confident that you will continue in your endeavor to serve the Sikh community.

Now I want to bring to your kind notice something very different. I could be wrong for which I offer my apologies in advance. But please check from the authentic source about the correctness of what I say. I have but please do at your personal level.

In the October issue is printed an article "ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਕੰਪੋਜ਼ਰ-ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਮੁਹਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ" by Prof. Gurmukh Singh Sehgal. At page 25 he writes:

ਨਾਸਰੋ ਮਨਸੂਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।
ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਸੂਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ।

Whare as it is like this:

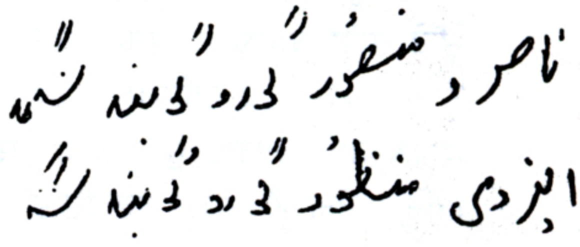

(ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ)

The source I have checked from:

1. Shabad by Bhai Harjinder Singh Sri Nagar Wale (300 ਸਾਲਾ ਸਾਜਨਾ ਦਿਵਸ).
2. Zafar Nama.

   Translated by Pindi Dass Saiwasi, published by Hazooria & Sons, Jullundur City.

   It has complete poem in praise of Guru Sahib written by Bhai Nand Lal.

   I may please be excused for any mistake or over stepping on my part.

- (Mrs.) S.K. Mann

582, Sector: 18/B, Chandigarh

ਖਿਮਾਂ

ਸਾਡੀ ਭੁਲ ਨਾਲ 'ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਸੂਰ' ਛਪ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਪਾਠ 'ਏਜ਼ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰ' ਹੈ। ਮਿਸਜ਼ ਮਾਨ ਜੀ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।

ਸੰਪਾਦਕ

ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਬੇਨਤੀ

ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਐਡਰੈਸਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਸਨ ਨਾਲ ਹੀ ਇੱਕ ਪੋਸਟ-ਕਾਰਡ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਸਕੇ ਕਿ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਠੀਕ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਲੋਂ ਵੀ ਪੋਸਟ-ਕਾਰਡ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਅਸੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਮੌਜੂਦ ਐਡਰੈਸ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਬੰਦ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹਾਂ।

ਖਿਮਾਂ ਸਹਿਤ

ਸੰਪਾਦਕ

ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਤੇ ਮੌਜਦੀ

ਸੋਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ

ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਦੀ, ਆਪਣੇ ਭਰਾ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਤੇ, ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਹੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਵਿੱਚ ਮਾਲੀਆ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ ਤਾਂ ਕਮਾਲ ਦੀ ਨੇ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਉੱਤੇ ਬਗਾਵਤ ਦੀ ਝੂਠੀ ਤੁਹਮਤ ਲਗਾ ਕੇ, ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਕੰਨ ਭਰੇ ਕਿ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸਾਰੰਗ ਨੂੰ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਾਇਦਾਦ ਤੇ ਜਾਗੀਰ ਉੱਤੇ ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਨੇ ਅਦਾਵਤ ਕਾਰਨ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਉੱਤੇ ਝੂਠੀ ਤੁਹਮਤ ਲਗਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਦਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਜਗੀਰ ਵਿੱਚ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ।

ਕਮਾਲ ਦੀ ਜਾਗੀਰ ਵਾਪਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਸੋ ਉਸ ਨੇ ਰਾਇ ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਜਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਛਲ ਨਾਲ ਸ਼ਰਾਬ ਵਿੱਚ ਜ਼ਹਿਰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਰੰਗ ਨੂੰ ਮਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਰੰਗ ਦੀ ਪਤਨੀ ਆਪਣੇ ਨਾਬਾਲਗ ਪੁੱਤਰ ਮੌਜਦੀ (ਮੁਅੱਜਦੀਨ) ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੇਕੇ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸ਼ਸਤਰ ਵਿੱਦਿਆ ਵਿੱਚ ਪਰਬੀਨ ਕੀਤਾ। ਮੌਜਦੀ ਜਦੋਂ ਜਵਾਨ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਫ਼ੌਜ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਤਾਏ ਕਮਾਲ ਦੀ ਫ਼ੌਜ 'ਤੇ ਹੱਲਾ ਬੋਲ ਕੇ ਕਮਾਲ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਦਾਦੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜਗੀਰ ਸੰਭਾਲ ਲਈ।

ਢਾਡੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਯੁੱਧ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਰਚੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਇੱਕ ਪਉੜੀ ਇਉਂ ਹੈ :

ਰਾਣਾ ਰਾਇ ਕਮਾਲ ਦੀ ਰਣ ਭਾਰਾ ਬਾਹੀ
ਮੌਜਦੀ ਤਲਵੰਡੀਓਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਸਾਬਾਹੀ
ਢਾਲੀ ਅੰਬਰ ਛਾਇਆ ਫੁਲੇ ਅੱਕ ਕਾਹੀ
ਜੁਟੇ ਆਹਮੋ ਸਾਹਮਣੇ ਨੇਜੇ ਝੁਲਕਾਹੀ
ਮੌਜੇ ਘਰ ਵਧਾਈਆਂ ਘਰ ਚਾਰੇ ਧਾਹੀ।

ਇਸ ਵਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗਉੜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ 5 ਉੱਤੇ ਦਰਜ ਹੈ।

(ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਵਿਸ਼ਵ ਕੋਸ਼' ਵਿੱਚੋਂ ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

PAGE SPONSORED BY : AHUJA FAMILY
C-353, Defence Colony New Delhi 110 024

ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ

ਮੈਂ ਜਦੋਂ ਵੀ 'ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ' ਲਿਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਮਨ ਵਿੱਚ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਹਨਾਂ ਲਈ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਹਾਂ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਜਾਣੂ ਹਨ। ਅਹਿਮਦ ਫਰਾਜ਼ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ੇਅਰ ਵੀ ਯਾਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ -

ਤੇਰੇ ਹੋਤੇ ਹੁਏ ਮਹਿਫਿਲ ਮੇ ਜਲਾਤੇ ਹੈ ਚਰਾਗ।
ਲੋਗ ਕਿਹਾ ਸਾਦਾ ਹੈ ਸੂਰਜ ਕੋ ਦਿਖਾਤੇ ਹੈ ਚਰਾਗ।

ਪਰ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਲਿਖਣਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਤਾਂ ਐਸਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀਆ' ਪੜ੍ਹਕੇ ਕੁਝ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਇਰ ਦੁਸ਼ਿਅੰਤ ਕੁਮਾਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਕਹਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ ਥਾ ਚਰਾਗਾਂ ਹਰੇਕ ਘਰ ਕੇ ਲੀਏ।
ਕਹਾਂ ਚਰਾਗ ਮਯਸਰ ਨਹੀਂ ਸ਼ਹਿਰ ਕੇ ਲੀਏ।

ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਲਾਲਟੈਣ ਬਾਲਦੇ ਸਾਂ ਉਸਨੂੰ ਦਰਵਾਜੇ ਦੀ ਮੁਹਾਠ ਨਾਲ ਟੰਗਦੇ ਸਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੀ ਚਾਨਣ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਚਾਨਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਲੋੜੀਂਦੇ ਕਾਰਜ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਦੇ ਮੋੜਾਂ ਦੇ ਕੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਉਹ ਆਲੇ ਜਿਹੇ ਵੀ ਵੇਖੇ ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੀਵੇ ਬਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਗਲੀ ਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਚਾਨਣ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਚਾਨਣ ਨੂੰ ਵਧ ਤੋਂ ਵਧ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਅਖਬਾਰਾਂ-ਰਸਾਲੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਨਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਟ੍ਰਿਬਿਊਨ ਵਿੱਚ ਛਪੇ ਇੱਕ ਲੇਖ ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਹਵਾਲੇ ਪੜ੍ਹਕੇ ਬੜਾ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਰਾਮਨੁਜ਼ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਬੜੇ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੋਏ ਹਨ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੰਤਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਕਿਹਾ- "ਇਹ ਮੰਤਰ ਰੋਜ਼ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰ, ਸਵਰਗ ਜਾਵੇਗਾ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਮੰਤਰ ਦੱਸਿਆ ਤਾਂ ਨਰਕ ਜਾਵੇਗਾ।" ਰਾਮਨੁਜ਼ ਉੱਥੋਂ ਦੌੜ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਹੋਇਆ ਮੰਦਰ ਗਿਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਵਰਗ ਜਾਣ ਦਾ ਮੰਤਰ ਦਸ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋਇਆ ਪੁੱਛਿਆ- "ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੀਤਾ? ਤੂੰ ਤਾਂ ਨਰਕ ਜਾਵੇਗਾ।" ਰਾਮਾਨੁਜ਼ ਨੇ ਮੁਸਕਰਾ ਕਿ ਕਿਹਾ- "ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂ ਤਾਂ ਨਰਕ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਰ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਮੰਤਰ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਸਵਰਗ ਜਾਣਗੇ।"

ਰੋਮਨ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਉਲੇਖ ਹੈ। ਇੱਕ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਬਹਾਦਰ ਜਰਨੈਲ ਰੈਗੁਲਸ ਨੂੰ ਕਰਥੇਜ ਵਿੱਚ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਮੌਤ ਦੀ ਸਜਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਕਾਰਥੇਜੀ ਹਾਕਮ ਇਸ ਜਰਨੈਲ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਰੋਮ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉੱਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਰੋਮ ਨਾਲ ਸੁਲਹ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਲਈ ਕਾਰਥੇਜੀ ਹਾਕਮ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਜਰਨੈਲ ਰੈਗੂਲਸ ਨੂੰ ਇਸ ਸ਼ਰਤ ਉੱਤੇ ਰੋਮ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਰੇਗੂਲਸ ਰੋਮ ਗਿਆ। ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੋਮਨ ਸਲਤਨਤ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਵਧਾਉਣ ਲਈ। ਰੋਮ ਦੀ ਸੈਨੇਟ ਵਿੱਚ ਸੁਲ੍ਹਾ ਦੀਆ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਸ ਕੇ ਰੈਗੂਲਸ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੂੰਜ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ- ਸਮਝੌਤੇ ਦੀਆਂ ਇਹ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਸ਼ਰਤਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਣ। ਸੈਨੇਟ ਨੇ ਰੈਗੂਲਰ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ- "ਮੈਂ ਰੋਮ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਾਂ, ਰੋਮਨ ਕਦੀ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਮੁਕਰਦਾ, ਮੈਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦੀ ਕਸਮ ਖਾ ਕੇ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਰੋਮਨ ਸਲਤਨਤ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਾਸਤੇ ਮੇਰਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣਾ ਵਾਅਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਰੈਗੂਲਸ ਵਾਪਸ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਉਸਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਆਓ! ਨਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਇਸ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਅਜਿਹੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰੀਏ।

ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ?

ਕਮਲਜੀਤ ਕੌਰ

2225 ਸੈਕਟਰ 44C, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਜਦੋਂ ਭੀ ਕਿਤੇ ਗਾਇਨ ਦੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਦਿਲੋ ਦਿਮਾਗ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਇਨ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ। ਗਾਇਨ ਚਾਹੇ ਫਿਲਮੀ ਗਾਣਿਆਂ, ਗਜ਼ਲਾਂ, ਗੀਤਾਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਉਸ ਵਿੱਚ ਅਹਿਮ ਸਥਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਸਾਂਝੀ ਚੀਜ ਹੈ। ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵਿੱਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਇਸ ਅੰਤਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਜਾਨਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ : ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਐਸੀ ਲਲਿਤ ਕਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਸੂਖਸਮ ਭਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੁਰ ਅਤੇ ਲੈਅ ਦੁਆਰਾ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਕ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭੀ ਇਸ ਦੀ ਡਾਢੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਜੀਵ ਬਾਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਭਾਂਤ ਭਾਂਤ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਕਦਮ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਤਦ ਉਸਦੀ ਮੰਗਣੀ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੁਹਾਗ ਦੇ ਗੀਤ, ਢੋਲ, ਅਤੇ ਬੈਂਡ ਵਾਜੇ ਆਦਿ ਵਜਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਸੰਸਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰਕੇ ਸਰੀਰ ਤਿਆਗ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਦੇ ਮਾਤਮੀ ਸੰਗੀਤ ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਇਹ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਅਤਿ ਗੂੜ੍ਹਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਰੰਭ, ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਖੇੜੇ, ਅਤੇ ਅੰਤਮ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੱਖਣਾ ਜਿਹਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਆਪੀ ਕਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸੱਤ ਸੁਰ, ਸਰਬ ਦੇਸੀ ਅਰਥਾਤ ਸਮੱਸਤ ਖੰਡਾਂ ਮੰਡਲਾਂ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਸਮਾਨ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਨੂੰ ਗੀਤ, ਗਜ਼ਲ ਪੌਪ ਮਿਊਜਕ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਲਈ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ, ਆਮ ਸੰਗੀਤ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੰਗੀਤ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਪਰ ਆਮ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਗੁਰਮਤਿ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਮਤਿ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ –

ਗੁਰਮਤਿ : ਗੁਰਮਤਿ ਸ਼ਬਦ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਗੁਰੂ' ਅਤੇ 'ਮਤਿ' ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਸਰਲ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਮੱਤੜੀ ਕੁਮੱਤੜੀ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਮਤਿ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਨਾ ਹੈ –

ਤਿਆਗੇ ਮਨ ਕੀ ਮਤੜੀ
ਵਿਸਾਰੇ ਦੂਜਾ ਭਾਉ ਜੀਉ॥
ਇਉ ਪਾਵਹਿ ਹਰਿ ਦਰਸਾਵੜਾ
ਨਹ ਲਾਗੈ ਤਤੀ ਵਾਉ ਜੀਉ॥

(ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ 5 ਗੁਣਵੰਤੀ–763)

ਗੁਰ ਕੀ ਮਤਿ ਤੂੰ ਲੇਹਿ ਇਆਨੇ॥
ਭਗਤਿ ਬਿਨਾ ਬਹੁ ਡੂਬੇ ਸਿਆਨੇ॥

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ 5)

ਗੁਰਮਤਿ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤ, ਮਾਰਗ ਜਾਂ ਧਾਰਣਾ ਅਤੇ ਰਹੁਰੀਤ ਹੈ ਜੋ ਦਸਾਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਉੱਤੇ ਕਾਇਮ ਹੋਈ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ : ਜੁਗੋ ਜੁਗ ਅਟੱਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮਤਿ ਉੱਪਰ ਚਲਣ ਦਾ ਜੋ ਉਪਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਵਿੱਚ ਗਾਉਣ ਨੂੰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਕਰਨਾ ਆਮ ਗਾਣਿਆਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਭੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਗਾਇਕੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਰੱਬੀ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਵਾਸਲਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗਲੇ ਦੇ ਸੋਹਜ ਜਾਂ ਸੰਗੀਤ ਸਾਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੱਜਣਾਂ ਨਾਲ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਮਾਲਕ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਨੇੜਤਾ ਹਾਸਲ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ –

ਜੇਕੋ ਅਪਨੇ ਠਾਕੁਰ ਭਾਵੈ॥
ਕੋਟਿ ਮਧਿ ਏਹੁ ਕੀਰਤਨੁ ਗਾਵੈ॥
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਕੀ ਜਾਵਉ ਟੇਕ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਤਿਸੁ ਕੀਰਤਨ ਏਕੁ।

(ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ 5 – 995)

ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸੰਗੀਤ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਫਰਕ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੀ ਗਾਇਕ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਅੰਤਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਬਕ ਵਰਣਨ ਅਗਲੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ –

1. **ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ** : ਗੁਰੂ ਕਾ ਕੀਰਤਨੀਆ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੀ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਨ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਧਾਰਣ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਸਟੇਜ ਤੇ ਬੈਠਿਆਂ ਕੀਰਤਨੀ ਸਿੰਘ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, "*ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵਹੁ ਸਦਾ ਚਿਰ ਜੀਵਹ ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਅਨਦ ਅਨੰਦਾ*" ਪਰ ਆਪ ਉਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਤੇ ਠੀਕ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਖਤ ਫ਼ੁਰਮਾਨ ਹੈ:

ਅਵਰ ਉਪਦੇਸੈ ਆਪਿ ਨ ਕਰੈ॥
ਆਵਤ ਜਾਵਤ ਜਨਮੈ ਮਰੈ॥

(ਗਉੜੀ ਸੁਖਮਨੀ ਮਹਲਾ 4)

ਇਸ ਲਈ ਕੀਰਤਨੀ ਜਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਵਰਤਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਰਸਨਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਈ ਕੁਮਲਾਈਆਂ ਅਤੇ ਸੁਕੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਨੂੰ ਹਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਅੰਦਰਿ ਸਤਿਗੁਰੁ
ਵਰਤੈ ਚੁਣਿ ਕਢੇ ਲਧੋਵਾਰੇ

(ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 4 –612)

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ, ਸਗੋਂ ਉਸਨੇ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਜਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰੰਜਨ ਹੀ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

2. **ਬਾਣੀ ਦਾ ਗਾਇਨ** : ਕੀਤਰਨੀ ਜਨ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ, ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਵਿੱਚੋਂ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਾਕ ਬਾਣੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਨੰਦਲਾਲ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਸ਼ਾਮ ਹੈ।

ਪਰ ਗਾਇਕ ਲਈ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਬੰਧਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਸਹੂਲਤ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਰੁਚੀ ਅਨੁਸਾਰ ਫਿਲਮੀ ਗਾਵੇ, ਲੋਕ ਗੀਤ, ਗਜ਼ਲਾਂ, ਭਜਨ ਅਤੇ ਕਈ ਵਾਰੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਭੀ ਗਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

3. **ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸਤਤ** : ਕੀਰਤਨੀ ਜਨ ਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਸੰਜੋਅ ਕੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਹੀ ਉਸਤਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ, "ਮੇਰੇ ਲਾਲਨ ਕੀ ਸੋਭਾ" ਗਾਉਣਹਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਰਸਨਾ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਗਾਇਕਾ, ਹਿਰਦਾ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਹਕ ਅਤੇ ਸੁਰਤ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਚਾਹਕ ਬਣ ਕੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਪ੍ਰਤੀ ਪਿਆਰ ਇਸ਼ਕ ਹਕੀਕੀ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਗਾਇਕ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਇਸ਼ਕ ਮਜ਼ਾਜੀ ਦੀ ਗਲ ਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਰੂਪ ਰੰਗ ਵਿੱਚ ਸਮਝੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਗਾਇਨ ਕਿਸੇ ਦੀ ਭੀ ਉਸਤਤ ਵਿੱਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

4. **ਸਹਿਜ–ਅਵਸਥਾ** : ਕੀਰਤਨੀ ਜਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਹਿਜ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਧਾਰਣ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉੱਚੀਆਂ ਨੀਵੀਆਂ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਵਹਿਣ ਵਿੱਚ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ, ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੀਝਾਉਣ ਹਿਤ ਸਰੀਰ ਦਾ ਸਾਰਾ ਤਾਣ ਲਾਕੇ ਨੁਮਾਇਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਦਾ ਹੀ ਸਮਾਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

"ਸਹਜੇ ਗਾਵਿਆ ਥਾਇ ਪਵੈ
ਬਿਨੁ ਸਹਜੈ ਕਥਨੀ ਬਾਦਿ"

(ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਲਾ 3–69)

ਇਸਦੇ ਉਲਟ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਸੁਰਾਂ ਦੇ ਉਤਰਾਅ–ਚੜ੍ਹਾਅ, ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਜਾਂ ਦੇ ਰੌਲੇ ਰੱਪੇ, ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਆਢੀਆਂ ਟੇਢੀਆਂ ਮੁਦ੍ਰਾਵਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਜਕਲ ਦੇ ਪੌਪ ਮਿਊਜ਼ਕ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਹਿਜ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਚੰਚਲਤਾ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

5. ਪ੍ਰੇਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ ਕੀਰਤਨ : ਕੀਰਤਨੀ ਜਨ, ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਅਤਿ ਦਰਜੇ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸਦਕੇ ਉਹ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭੂ ਰਸ ਵਿੱਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਲਿਖੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਭਗਤਿ ਭਾਇ ਹਰਿ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੀਐ॥
ਜਪਿ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਨਕ ਨਿਸਤਰੀਐ॥

(ਗੌਂਡ ਮਹਲਾ 5 -865)

ਮਿੱਠੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਭੀ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਰੱਬੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਹਾਂ, ਉਸਦੇ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਜਰੂਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

6. ਹਉਮੈ ਦਾ ਅਭਾਵ : ਭਾਵੇਂ ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਅਤੇ ਗਾਇਕ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਸੰਪੰਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਦੀ ਗਾਉਣ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕਈ ਵਾਰ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਾਵ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਦ ਕਿ ਇੱਕ ਕੀਰਤਨ ਕਾਰ ਹਉਮੈ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

7. ਮਾਇਕ ਪਕੜ ਤੋਂ ਰਹਿਤ : ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਕੀਰਤਨੀ ਸੱਜਣ, ਆਪਣੀ ਕਿਰਤ-ਵਿਰਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਧੰਨ ਹਨ ਐਸੇ ਕੀਰਤਨੀ ਸੱਜਣ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਕਮਾਉਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਬਣਾਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਐਸੇ ਭੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਪਜੀਵਕਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਹੀ ਨਿਰਭਰ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਭੇਟਾ ਤਾਂ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਭੀ ਇਹ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਮੂੰਹ ਮੰਗੀ ਰਕਮ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਘਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਥੋਹੜੀ ਜਿਹੀ ਕੀਰਤਨ ਭੇਟਾ ਤੇ ਹੀ ਸਬਰ ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਕੇ ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜਸ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਰਾਹੀਂ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਉੱਲਟ ਕਈ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਗਾਇਕਾਂ ਨੂੰ ਘੰਟੇ ਦੇ ਸੱਤਰ-ਸੱਤਰ ਹਜ਼ਾਰ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਘਟ-ਵਧ ਭੀ ਲੈਂਦੇ ਸੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੀਰਤਨ ਭੇਟ ਮਾਇਆ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਜਾ ਦਾ ਧਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਸਾਡੇ ਗਰੰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਹਿਤਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ -

ਜੋ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਅਹੈ॥
ਸੋ ਭੀ ਪੂਜਾ ਬਹੁਤ ਨ ਮਹੈ॥
ਤਨ ਨਿਰਬਾਹ ਮਾਤਰ ਸੋ ਲੇਵੈ॥
ਅਧਿਕ ਹੋਇ ਤਾਂ ਜਹਿ ਤਹਿ ਦੇਵੈ॥

(ਰਹਿਤਨਾਮਾ-ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਪਰ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਜਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖੋਂ ਅਜੇਹੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਗਾਇਕੀ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਹੀ ਮਾਇਕ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹਿੱਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਨੂੰ ਭਲੋ ਭਲੋ ਆਖ ਕੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਹੈ ਉੱਥੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਾਇਕ ਪਕੜ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿਣ ਲਈ ਭੀ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਭਲੋ ਭਲੋ ਰੇ ਕੀਰਤਨੀਆ॥
ਰਾਮ ਰਮਾ ਰਾਮਾ ਗੁਨ ਗਾਉ॥
ਛੋਡਿ ਮਾਇਆ ਕੇ ਧੰਧ ਸੁਆਉ॥

(ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ 5 -885)

ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਪੜ੍ਹਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਤਨਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਗੁਰੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੋਵੇਗਾ, ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇਗਾ ਉਤਨਾ ਹੀ ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਭੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ੳ) ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ : ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਨ। ਜਿਤਨਾ ਪਿਆਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ, ਉਤਨਾ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਆਇਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮਰਦਾਨਾ ਜੀ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਇਵਜ ਵਜੋਂ ਕਦੇ ਮਿੱਥ ਕੇ ਮਾਇਆ ਨਹੀਂ ਲਈ। ਮਾਇਕ ਮੰਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਾਮ ਧਨ ਬਖਸ਼ ਕੇ ਸੰਤੋਖੀ ਜੀਵਨ ਨਾਲ ਸਰਸ਼ਾਰ ਕੀਤਾ॥

ਅ) ਭਾਈ ਮੁਣਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ : ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਰਸ-ਭਿੰਨੜੇ ਕੀਰਤਨੀਏ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਕ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਰੀਬੀ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਪਰ ਉਹ ਰੱਬ ਦੀ ਰਜਾਇ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ ਅਤਿ

ਦਰਜੇ ਦੇ ਸੰਤੋਖੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਇਕ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਆਪ ਹਾਥੀ ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋਕੇ ਮੋਹਰਾਂ ਦੀਆਂ ਥੈਲੇ ਲੈਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲ ਪਏ। ਭਾਈ ਮੁਨਸਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੋਂ ਧਨ ਲੈਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਪੁੱਛਿਆ- "ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਧਨ ਦੌਲਤ ਕਿੱਥੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ?" ਮਹਾਰਾਜੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ- "ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਰਪਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹੈ।" ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਮਾਇਆ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ- "ਮੈਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਾਇਕ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਲੈ ਲਵਾਂਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਚਨ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮਾਇਆ ਲਇਆਂ ਹੀ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ। ਕਿਤਨਾ ਉੱਚਾ ਜੀਵਨ ਸੀ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਮੁਣਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ। ਉਹ ਕਿਤਨੇ ਵੱਡੇ ਤਿਆਗੀ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਤਿਆਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾਂ ਸਾਡੇ ਲਈ ਸਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਚਾਨਣ ਮੁਨਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਪਰ ਗੁਰਦੁਵਾਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਭੀ ਫ਼ਰਜ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਮਾਇਕ ਲੋੜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲੈਣ।

8. ਗੁਰਬਾਣੀ-ਜੀਵਨ ਆਧਾਰ : ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਆਧਾਰ ਭੀ ਬਾਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਦੇਖਿਆ ਜਾਏ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦਾ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਹੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਪਰੋ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਗਾਇਆ, ਸੁਣਿਆ ਸਮਝਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਉਸ ਅਨੁਸਾਰ ਢਾਲਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਇੱਕ ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜੁਗਤ ਦੱਸਦੀ ਹੈ। ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗਾਉਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਇਹ ਲੋਕ ਸੁਖਮਈ ਅਤੇ ਪਰਲੋਕ ਭੀ ਸੁਹੇਲਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗੁਰ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਭੀ ਅਜਿਹੇ ਉੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਜਾਗ ਲਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਗਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗੀਤਾਂ ਤੋਂ ਐਸੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਅਤੇ ਆਦਰਸ਼ਕ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਐਸੇ ਗੀਤ ਕੇਵਲ ਮਾਇਕ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਮਨ ਪ੍ਰਚਾਵਾ ਕਰਨ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

9. ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ : ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਅਤੇ ਖੁਰਾਕ ਦੋਨੋਂ ਹੀ ਸਾਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਭੀ ਹਾਰ-ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਅਤੇ ਭੜਕੀਲੇ ਵਸਤਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਹੇਜ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦਾ ਭੋਜਨ ਸਾਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਇਹ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ -

ਬਾਬਾ ਹੋਰ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ॥
ਜਿਤੁ ਖਾਧੇ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ,
ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ॥

ਤਥਾ

ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ॥
ਜਿਤੁ ਪੈਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ॥
(ਸਿਰੀ ਰਾਮ, ਮਹਲਾ 1, 16-17)

ਉਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨਸ਼ੇ ਨੂੰ ਭੀ ਥਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਰਹਿਤਨਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਸ਼ਖਤ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਜਿਤੁ ਪੀਤੈ ਖਸਮੁ ਵੀਸਰੈ ਦਰਗਾਹ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ॥
ਝੂਠਾ ਮਦੁ ਮੂਲਿ ਨ ਪੀਚਈ ਜੇ ਕਾ ਪਾਰਿ ਵਸਾਇ॥
(ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ 3, 554)

ਕੁੱਠਾ ਹੁਕਾ ਚਰਸ ਤਮਾਕੂ॥
ਗਾਂਜਾ ਟੋਪੀ ਤਾੜੀ ਖਾਕੂ॥
ਇਨ ਕੀ ਓਰ ਨ ਕਬਹੂ ਦੇਖੈ॥
ਰਹਿਤਵੰਤ ਸੋ ਸਿੱਖ ਵਿਸੇਖੈ॥
(ਰਹਿਤਨਾਮਾ-ਭਾਈ ਦੇਸਾ ਸਿੰਘ ਜੀ)

ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਲਈ ਐਸੀ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਉਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਉਸ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਤਾਮਸਿਕ ਭੋਜਨ ਅਤੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਆਦਿ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰਨਹਾਰਾ ਹੋਵੇ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਇੱਕ ਭੜਕੀਲੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਟੇਜ ਤੇ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗਾਇਕ ਦੀ ਪੁਸ਼ਾਕ ਵਿੱਚ ਸਾਦਗੀ ਵਾਲੀ ਕੋਈ ਭੀ ਚੀਜ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

10. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ : ਇੱਕ

ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਕਿਸੇ ਭੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਟੇਜ ਉੱਪਰ ਆਪਣੀ ਕਲਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

11. ਚੌਂਕੜੀ ਮਾਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ : ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿੱਚ ਚੌਕੜੀ ਮਾਰ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਦ੍ਰਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ ਜਾ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਪਿਰਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮੁਦ੍ਰਾ ਵਿੱਚ ਬੈਠ ਕੇ, ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਅੱਜਕਲ ਦੇ ਰੁਝਾਨ ਮੁਤਾਬਿਕ ਨੱਚ-ਟੱਪ ਕੇ ਗਾਇਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

12. ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉੱਪਰ ਹਾਵੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣਾ : ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਸਦਾ ਅਸਲ ਮਨੋਰਥ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੇਧ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਗੀਤ ਇੱਕ ਐਸੀ ਕਲਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਹਰ ਇੱਕ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਮਨ ਨੂੰ ਦ੍ਰਵੀਭੂਤ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਰਬ ਲੋਕਾਈ ਤਕ ਸੰਚਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਮਾਧਿਅਮ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਅਧਿਕ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇੱਕ ਸਫਲ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਉੱਪਰ ਹਾਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦਾ। ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸੰਗਤ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਉਤਾਰਨ ਵਿੱਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਸੰਗੀਤ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਵਜੋਂ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੋਝੀ ਉਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ -

ਭਗਤਿ ਨਾਰਦੀ ਰਿਦੈ ਨ ਆਈ,
ਕਾਛਿ ਕੂਛਿ ਤਨੁ ਦੀਨਾ॥
ਰਾਗ ਰਾਗਨੀ ਡਿੰਭ ਹੋਇ ਬੈਠਾ,
ਉਨਿ ਹਰਿ ਪਹਿ ਕਿਆ ਲੀਨਾ॥

(ਰਾਗ ਸੋਰਠ ਬਾਣੀ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ, 654)

ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਆਪਣੇ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜੋਰ ਸੰਗੀਤ ਉੱਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੀਤ ਇੱਕ ਮਾਧਿਅਮ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

13. ਸਤਿਕਾਰ ਸਹਿਤ ਕੀਰਤਨ : ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਨੈਣ ਸੰਤੋਖ ਕੇ, ਅੰਤਰਮੁਖੀ ਹੋ ਕੇ, ਬਿਨਾਂ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਤਾਕ ਝਾਕ ਲਾਇਆਂ, ਹਾਵ ਭਾਵ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੋਕੇ ਅਤੇ ਭਗਤੀ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਨੱਚ-ਟੱਪ ਕੇ, ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਲ ਨਜ਼ਰ ਘੁੰਮਾਉਂਦਿਆਂ, ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਾਵ-ਭਾਵ ਲਿਆਕੇ, ਜਾਂ ਇਓ ਕਹਿ ਲਵੋ ਕਿ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੋਕੇ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਵਾਹਵਾ ਹਾਸਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

14. ਫੁਰਮਾਇਸ਼ : ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਆਪਣੇ ਬਣਾਏ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਅਨੁਸਾਰ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਅਵਸਰ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਪੁਰਬ, ਜਨਮ, ਮਰਣ, ਵਿਆਹ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕਣ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਸਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ, ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਫੁਰਮਾਇਸ਼ ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।

ਪਰ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਹਰ ਵਕਤ, ਆਪਣੀ ਇੱਕ ਅੱਧੀ ਨਵੀਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸ੍ਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਮਨ-ਭਾਉਂਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

15. ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲ ਪ੍ਰੇਰਨਾ : ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣਾਕੇ ਅਧਿਆਤਮ ਮਾਰਗ ਵਲ ਤੋਰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਗੌਹਜ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਉਹ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਦੇ ਕੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਕਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲਾਂ ਸਮਝਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕੂਲ ਇੱਕ ਗਾਇਕ ਸ੍ਰੋਤੇ ਜਨਾਂ ਨੂੰ, ਪਦਾਰਥਵਾਦ, ਅਤੇ ਮਾਇਆਵਾਦ ਵਲ ਤੋਰ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਚੰਚਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਕੁਝ ਚਿਰ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਇਸ ਲੋਕ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪਰਲੋਕ ਵਿੱਚ।

ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇੱਕ ਕੀਰਤਨਕਾਰ ਪੂਰਵਤੌਰ ਤੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਵਲ ਚਲਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦ ਕਿ ਇਕ ਗਾਇਕ ਕੇਵਲ ਅਤੇ ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ, ਸ਼ੋਹਰਤ ਅਤੇ ਮਨ ਪਰਚਾਵੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ☬

ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਧਾਰੀ

162-ਏ, ਗਰੇਨ ਮਾਰਕੀਟ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ

ਭਗਤੀ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਉਤਰੀ ਸੰਤ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮੁਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੋ ਭਾਗ ਹਨ- ਸ਼ਬਦ ਤੇ ਸ਼ਲੋਕ। ਸੂਖਮ ਪਰੀਭਾਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼ਬਦ ਉਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਸੰਗੀਤ ਰਾਗ ਬੱਧ ਹੋ ਕੇ ਉਭਰੀ ਹੈ ਸਲੋਕ ਉਹ ਬਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਜਿਗਿਆਸਾ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤੱਤ ਖਿੱਨ ਉਚਾਰੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿਧਾ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਦੋ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਤੋਂ ਜੈਜਾਵੰਤੀ ਰਾਗ ਦੀ ਇਕੱਤੀ ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਹਸਕ੍ਰਿਤੀ ਸਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਰਹਿਤ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਸਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਨਾਲ ਅੰਤਲਾ ਭਾਗ ਸਪਸ਼ਟ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਪਾਦਨਾ ਸਮੇਂ ਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਉੜੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਢੁਕਦੇ ਸ਼ਲੋਕ ਵਰਤ ਲਏ ਗਏ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਇਸ ਵਰਤੋਂ ਤੋਂ ਬਚੇ ਉਹ ਇਸ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਸੰਜੋਏ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਲੋਕਾਂ ਦਾ ਗਾਇਨ ਜਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਾਗ ਤੇ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਲੋਕ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।

ਰਾਗ ਬੱਧ ਬਾਣੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਪੁਜੀ ਰੂਪੀ ਪਹਿਲੀ ਬਾਣੀ ਵੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਨੁਸਾਰ ਚੋਣਵਾਂ ਸੰਕਲਨ ਹੈ ਜੋ ਮੁਢਲੇ ਮੰਗਲਾਚਰਣ ਨੂੰ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਕੁੱਜੇ ਵਿੱਚ ਸਮਾਈ ਸਮੁੰਦਰਾਂ ਤੋਂ ਚੌੜੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਵਿਸਤਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਲ ਸੋਦਰ ਦੇ ਦੀਪਕੀ ਗਉੜੀ ਰੂਪੀ ਦੋ ਸੰਕਲਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਵੇਲਾ, ਸੰਧਿਆ ਤੇ ਸੌਣ ਵੇਲੇ ਦਾ ਲਘੂਤਮ ਨਿਤਨੇਮ ਮਿਥਿਆ ਗਿਆ ਹੈ! ਧਾਰਮਿਕ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਜੋ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਚਾਰ ਜੁਗਾਂ ਦੇ ਰਿੜਕਣ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਉਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਬਾਕੀ ਤਲਛਟ ਸੰਸਾਰ ਕੋਲੋਂ ਰਹਿ ਗਈ-

ਗੁਰੂਆਂ ਦਵਾਰਾ ਰਚੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੋਣ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਦਾ ਸਰੂਪ ਬ੍ਰਹਮ ਦੇ ਸਾਕਾਰ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ (ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਪਰਤਖੁ ਹਰਿ) ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜਿਆ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਸਨ ਤੇ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਕੇ ਆਪ ਮੱਥਾ ਟੇਕਿਆ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਪਹਿਲਾ ਰਾਗ ਸਿਰੀ ਰਾਗ (33 ਸਮ ਰੂਪ-ਸ੍ਰੀ) ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਗਾਇਨ ਸਮਾਂ ਮਹਾਨ ਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋਢੇ ਵੇਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਵੈਭਵ ਅਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦੀ ਸਾਰਹੀਨਤਾ ਦਰਸਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਦਸਣ ਯੋਗ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਦਾ ਅਰਥ ਲਕਸ਼ਮੀ, ਧਨ, ਵੈਭਵ, ਤੇਜ ਪ੍ਰਤਾਪ ਤੇ ਲੌਕਿਕ ਤੇ ਪਾਰ ਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਇਹ ਅੰਸ਼ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ੧ਓ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਤਕ ਪੁਚਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਸਲੋਕ ਵਿੱਚ ਸਚੁ ਸਰੂਪ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਸਚੁ ਸਰੂਪ ਦੇ ਜਪੁ ਦੇ ਇਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਦ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤ ਦੀ ਸੰਸਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧਨਾ ਸਿੱਧੀ ਦਾ ਇੰਞ ਨਿਰੂਪਣ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਸੋਚੈ ਸੋਚਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਸੋਚੀ ਲਖਵਾਰ।
ਚੁਪੈ ਚੁਪ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਲਾਇ ਰਹਾ ਲਿਵ ਤਾਰ।
ਭੁਖਿਆ ਭੁਖ ਨਾ ਉਤਰੀ ਜੇ ਬੰਨਾ ਪੁਰੀਆ ਭਾਰ।
ਸਹਸ ਸਿਆਣਪ ਲਖ ਹੋਇ ਤ ਇਕ ਨ ਚਲੈ ਨਾਲਿ।

ਤੇ ਇਸ ਫਲਸਫੇ ਨੂੰ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਇੰਞ ਵਿਸਤਾਰ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ-

੧ਓ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ-ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧-ਪਦੇ।
ਮੋਤੀ ਤ ਮੰਦਰ ਊਸਰਹ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ
ਕਸਤੂਰਿ ਕੁੰਗੂ ਅਗਰਿ ਚੰਦਨ ਲੀਪਿ ਆਵੈ ਚਾਉ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ।੧।

- ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਸਰਬੋਤਮ ਚਿਤਵਨ ਨਾਲ ਮੋਤੀਆਂ ਦੇ ਮੰਦਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਕਸਤੂਰੀ, ਕੁੰਗੂ ਅਗਰ ਤੇ ਚੰਦਨ ਦੇ ਗਾਰੇ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਰਤਨ ਜਵਾਹਰਾਤਾਂ ਨਾਲ ਜੜਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵੈਭਵ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਵੀ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜੇ

ਦੀ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ।
ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰੁ ਪੂਛਿ ਦੇਖਿਆ।
ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ॥੧॥ ਰਹਾਉ।

ਰਹਾਉ ਜਾਂ ਗਾਇਕੀ ਦਾ ਸਥਾਈ ਬਾਣੀ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਫਲਸਫਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਅੰਤਰੇ ਰੂਪੀ ਬਾਕੀ ਪਦਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਾ ਕਾਰਣ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਹਰੀ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹਿਰਦਾ ਕੋਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਇਹੋ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਜੀਵਆਤਮਾ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਆਸਰਾ ਜਾਂ ਥਹੁ ਠਿਕਾਨਾ ਨਹੀਂ। ਭਾਵ ਜੀਵਆਤਮਾ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਲਕਸ਼ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨਾਲ ਸਮਾ ਜਾਣ ਵਿੱਚ ਨਿਹਿਤ ਹੈ। ਰਹਾਉ।

ਧਰਤੀ ਤੇ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲੰਘਿ ਲਾਲ ਜੜਾਉ।

ਮੋਹਣੀ ਮੁਖਿ ਮਣੀ ਸੋਹੈ ਕਰੇ ਰੰਗਿ ਪਸਾਉ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੨॥

- ਉਸ ਮਹਲ (ਉਸਾਰੀ) ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਨਿੱਜੀ ਕਮਰੇ ਦੇ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਹੀਰੇ ਤੇ ਲਾਲਾਂ ਨਾਲ ਜੜਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉੱਥੇ ਪਏ ਪਲੰਗ ਨੂੰ ਜੜੇ ਲਾਲ ਜਗਮਗਾਹਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਉਸ ਪਲੰਗ ਉੱਤੇ ਸਰਬਾਂਗ ਸੁੰਦਰੀ ਸੋਲਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਕੇ ਮਣੀਆਂ ਦੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਦਮਕ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਾਵ ਨਾਲ ਸੱਦਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਚੇਤਾਵਨੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਵੈਭਵ ਵਿੱਚ ਸਿਰਜਨਹਾਰ ਨੂੰ ਨਾ ਵਿਸਾਰ ਦਿਆਂ।

ਸਿਧੁ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ।
ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ ਬੈਸਾ ਲੋਕੁ ਰਾਖੈ ਭਾਉ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੩॥

ਰੰਗ ਮਹਲ ਦੇ ਵੈਭਵ ਤੋਂ ਬਾਦ ਹੁਣ ਸਕਾਮ ਭਗਤੀ ਦੇ ਵੈਭਵ ਤੋਂ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਧਿਆਨ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਲਈ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਆਠਾਰਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਹਾਸਲ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਰਿਧੀਆਂ ਮੇਰੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠ ਹੋਣ। ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਗੁਪਤ-ਪਰਗਟ (ਲੋਪ-ਪ੍ਰਤੱਖ) ਹੋ ਸਕਾਂ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮੇਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅੱਗੇ ਭਾਵੇਂ ਮੱਥਾ ਵੀ ਟੇਕਣ, ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਭਰਮ ਜਾਲ ਤੇ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ।

ਸੁਲਤਾਨੁ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤਿ ਰਾਖਾ ਪਾਉ।
ਹੁਕਮੁ ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕਾ ਸਭ ਵਾਉ।
ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ॥੪॥੧॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਸਮਰਾਟ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਬਣ ਕੇ ਫੌਜੀ ਤਾਕਤ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਤੱਖਤ ਤੇ ਟਿਕ ਜਾਵਾਂ। ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਹੁਕਮ ਚਲਾਵਾਂ ਤੇ ਕਰ (ਟੈਕਸ) ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਵੈਭਵ ਵੀ ਹਵਾ ਵਾਂਗ ਚਲਾਇਮਾਨ (ਸਥਿਰ ਨਹੀਂ) ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਨਿਜ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਖਬਰਦਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਮਾਇਆ ਜਾਲ ਦੀ ਛਲਨਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਨਾ ਵਿਸਰ ਜਾਏ ਤੇ ਮੈਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਜਾਵਾਂ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਗ (ਸਿਰੀ ਰਾਗ) ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿੱਚ ਕਲਪਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟਤਮ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਤਸੁਖ, ਰਿਧੀਆਂ-ਸਿੱਧੀਆਂ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਤੇ ਬਲ ਅਤੇ ਰਾਜ ਵੈਭਵ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਚਿਤਰਨ ਵਿੱਚੋਂ ਜੀਵਾਤਮਾ ਨੂੰ ਨਿਰਲੇਪ ਰਹਿ ਕੇ (ਜੇਕਰ ਅਜਿਹੀ ਸ੍ਰੀ ਜਾਂ ਵੈਭਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ) ਇੱਕ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਟੇਕ ਨੂੰ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਚੇਤੇ ਰੱਖ ਕੇ 'ਜਪੁ' ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਤੇ ਸਰਵੋਪਰੀ ਪਰੀਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ☬

Communication Centre
Formal Restaurants
Exhibition Rooms
Accommodation
Tours & Travels
Informal Eating
Conferencing
Floral Shop
Seminars

THE AROMA
Sector: 22 - C, Chandigarh,
Ph.: 700045-48 **Fax :** 0172-700051
E-mail : hotelaroma@glide.net.in
Website : www.hotelaroma.com

Premium Event Centre
Millennium Centre
Deliberations
Abhinandan
Exporama
Mind Set
Phulkari
Art Craft

Metres and metres of endless possibilities

ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਹੋਇ

ਸਤਨਾਮ ਕੌਰ

ਬੀ-304, ਸਾਲਵੇਡੋਰ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨਗਰ, 4-ਬੰਗਲੋ, ਅੰਧੇਰੀ (ਵੈਸਟ) ਮੁੰਬਈ 400 050

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ :

- ਚੰਗਾ ਖਾਣਾ ਬਨਾਣ ਲਈ ਕੁਕਿੰਗ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਬਨਾਣੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸਦਾ ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਬਿਜ਼ਨਸ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਯਾ ਆਪਣੇ ਕਾਰੀਗਰਾਂ ਨਾਲ ਡੀਲ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ਕਾਰ ਚਲਾਣੀ ਹੋਵੇ ਡਰਾਈਵਿੰਗ ਦਾ ਗਿਆਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਨ ਦੀ ਸੱਚੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਤੇ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣ ਲਈ ਗੁਰੂ ਦੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਅਤਿਅੰਤ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ।

ਇਹ ਗਿਆਨ ਅਥਾਹ ਹੈ ਇਸ ਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਗੁਰੂ ਦਾ ਅਰਥ : ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਵੇਖਣਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਗੁਰੂ means ਧਾਰਮਕ ਟੀਚਰ। ਜੋ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਕਰਕੇ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰੇ। ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਆਤਮ ਤੱਤ ਦੀ ਪਹਿਚਾਣ ਕਰਾਏ।

ਸਾਡਾ ਮਨ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਘੁੱਪ ਅੰਧੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੈ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਹੈ-

ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰਾ ਕਟਿਆ
ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਘਟਿ ਬਲਿਆ॥ (ਪੰਨਾ 450)
ਅਗਿਆਨ ਅੰਧੇਰਾ ਮਿਟਿ ਗਇਆ
ਗੁਰ ਗਿਆਨ ਦੀਪਾਇਓ॥ (ਪੰਨਾ 241)

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਗੁਰੂ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਹੀ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਵੀ ਦੇ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੇ ਅਟਰੈਕਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -ਕਨਵਿਨਸ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਵ ਵਿੱਚ ਗਾਈਡ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਕਿਵੇਂ? ਉਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੀ :

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਇਸ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਬਾਣੀ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਧੁਰ ਤਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ -

ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਾਰੇ ਗਿਆਨ ਅਧੂਰੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਲਾਇਕ ਤੋਂ ਲਾਇਕ ਡਾਕਟਰ ਕੋਲੋਂ ਵੀ ਗਲਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸਿਆਣੇ ਤੋਂ ਸਿਆਣੇ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦਾ ਗਿਆਨ ਵੀ ਅਧੂਰਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ ਭਵਿਸ਼ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਭੁੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਾਣੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੈ ਇਸ ਦੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਲੋਕ ਸੁਖੀ ਤੇ ਪ੍ਰਲੋਕ ਸੁਹੇਲਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ highest level ਦਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਮਝਣ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦਾ ਗੇੜ ਕਟਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ departmental store ਵਿੱਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਹਰ level ਦਾ ਮਨੁੱਖ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਰਲ ਤੋਂ ਸਰਲ ਬਾਣੀ ਵੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਠਿਨ ਤੋਂ ਕਠਿਨ ਵੀ ਹੈ।

Example (ਸਰਲ ਬਾਣੀ ਦਾ) :

ਜਉ ਸੁਖ ਕਉ ਚਾਹੈ ਸਦਾ ਸਰਨਿ ਰਾਮ ਕੀ ਲੇਹ।
(ਪੰਨਾ 1427)

Example (ਕਠਿਨ ਬਾਣੀ ਦਾ) :

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ
ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਕਮਲ ਬਿਗਾਸਨ। (ਪੰਨਾ 263)

ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮਹਿਮਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਇਸਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀਏ ਤਾਂ ਹਰ ਸ਼ੰਕੇ ਦਾ ਨਿਵਾਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

Message : ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਭਾਉ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਇਹ ਗੁਰੂ ਕਹਿਣ ਨਾਲ ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਸਚਮੁਚ ਅੰਦਰੋਂ ਮੰਨਣਾ ਕਿ ਇਹ ਇਲਾਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Pledge : ਜਿਤਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਆਪ ਪਾਠ ਕਰੀਏ, ਅਰਥ ਭਾਵ ਸਮਝੀਏ ਤੇ ਇਸ ਅਨਮੋਲ ਖ਼ਜਾਨੇ ਨੂੰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਵੰਡੀਏ।

ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ ਮਤਵਾਲਾ
2225 ਸੈਕਟਰ, 44-C

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਗਾਣਾ ਸਿੱਖਿਆ। ਤੜਕੇ ਉੱਠ ਧਿਆਨਾ ਸਿੱਖਿਆ।
ਦੂਜਿਆਂ ਤਾਂਈਂ ਸੁਨਾਣਾ ਸਿੱਖਿਆ। ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭੁਲ ਜਾਣਾ ਸਿੱਖਿਆ।
ਅਮਲ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਅਮਲ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਸਿੱਖਿਆ ਸ਼ਬਦ ਨਾ ਮੰਨ ਵਸਾਣਾ। ਹਸਣਾ, ਸੌਣਾ, ਪੀਣਾ-ਖਾਣਾ।
ਕਰਮ ਧਰਮ ਦੀ ਸਾਰ ਨਾ ਜਾਣਾ। ਦਿੱਲ ਸਿੱਖਿਆ ਮੈਂ ਸਭ ਦਾ ਢਾਣਾ।
ਗੁਣ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਾਣਾ, ਐਸੇ ਕਰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਹੀਂ ਰਿਦੇ ਵਿਚਾਰੀ। ਨਾ ਹੀ ਮਨ ਨੂੰ ਲਗੀ ਪਿਆਰੀ।
ਪੜ੍ਹ ਦਿੱਤੀ ਸਾਰੀ ਦੀ ਸਾਰੀ। ਸਿੱਖਿਆ ਇੱਕ ਭੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਧਾਰੀ।
ਸਿਫਤ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਆਪਣੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਪਰ ਨਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਮਨ ਤੋਂ ਛੁੱਟੀ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਸਿਖਾਂ ਸੰਗ ਤੁਟੀ।
ਜੜ੍ਹ ਆਪਣੀ ਮੈਂ ਆਪੇ ਪੁਟੀ। ਹਉਂ ਲੁਟੀ ਹਉਂ ਆਪੇ ਲੁਟੀ।
ਨਿੰਦਾ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਬੀਨ ਬਹੁਤ ਮੈਂ, ਭਾਂਬੜ ਅੱਗ ਮਚਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਚੁਗਲੀ ਕਰ ਮੈਂ ਕਾਜ ਵਿਗਾੜਾਂ। ਸੁਖ ਵਸਦੇ ਮਾਂ-ਜਾਏ ਪਾੜਾਂ।
ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਅਗਨੀ ਵਿੱਚ ਸਾੜਾਂ। ਅਵਸਰ ਐਸਾ ਸਦ ਹੀ ਤਾੜਾਂ।
ਜਦ ਭੀ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਜਾਵੇ, ਮੈਂ ਝਟ ਪੁਆੜਾ ਪਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਅੱਗ ਬਬੂਲਾ ਕ੍ਰੋਧ 'ਚ ਸੜਦਾ। ਬੇ-ਮਤਲਬ ਹੋਰਾਂ ਸੰਗ ਲੜਦਾ।
ਰਜ ਖਾਂਦੇ ਨੂੰ ਜਰਾ ਨਾ ਜਰਦਾ। ਆਪਣੇ ਦੋਸ਼ ਹੋਰਾਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹਦਾ।
ਸ਼ੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲਮ-ਖਾਲੀ, ਧਰਮੀ ਪੁਰਸ਼ ਕਹਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਪਰ ਤ੍ਰਿਅ ਨੇਹ, ਸਰਪ ਜਿਉਂ ਯਾਰੀ। ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਗਲ, ਗੁਰਾਂ ਉਚਾਰੀ।
ਖੈਰ ਨਾਂ ਪੱਲੇ, ਸਦਾ ਖੁਆਰੀ। ਫਿਰ ਭੀ ਪਰ ਤ੍ਰਿਆ ਹਿਤਕਾਰੀ।
ਰੁਪੈ, ਕਾਮੈ, ਖਰੀ ਦੋਸਤੀ, ਪਾਪ ਬਿਸਾਹਨ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਬਿਬੇਕ ਨਾਂ ਵਸਿਆ। ਜੋ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ।
ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਵਿੱਚ ਡਾਢ੍ਹਾ ਫਸਿਆ। ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਤੋਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਨਸ੍ਹਿਆ।
ਸੱਚ ਆਚਾਰ ਨਹੀਂ ਰੰਗ ਰਾਤਾ, ਸੱਚ ਨੂੰ ਝੂਠ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਕਪਟੀ ਹੋਇ ਕੇ ਕਪਟ ਕਮਾਵਾਂ। ਆਪ ਨਾਂ ਬੁਝਾਂ ਲੋਕ ਬੁਝਾਵਾਂ।
ਭਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਰਾਹ ਨਾਂ ਜਾਵਾਂ। ਭਾਵੇਂ ਸਹੁ ਭਾਵਾਂ, ਨਾ ਭਾਵਾਂ।
ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਹੈ ਨਹੀਂ ਪੱਲੇ, ਫਿਰ ਭੀ ਨਾਮ ਕਮਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਦਸ ਨਖ ਕਰ ਨਾ ਕਾਰ ਕਮਾਵਾ। ਦਇਆ ਦਾਨ ਦੇ ਨੇੜ ਨਾਂ ਜਾਵਾਂ।
ਧਰਮ ਦੇ ਲੇਖੇ ਮੂਲ ਨਾ ਲਾਵਾਂ। ਇਉਂ ਕਿਉਂ ਆਪਨਾ ਕੰਤ ਮਨਾਵਾਂ।
ਲੋਭ ਦੀ ਮਾਲਾ ਗਲ ਵਿੱਚ ਪਾਕੇ, ਹੱਕ ਪਰਾਇਆ ਖਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਵੈਰ ਵਿਰੋਧ ਨਾ ਮਨ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ। ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਦਾ ਛੁਪਾਂਦਾ।
ਗੁਣ ਸਦਾ ਆਪਣੇ ਹੀ ਗਾਂਦਾ। ਪਰ ਕਾ ਬੁਰਾ ਕਰਨ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ।
ਵੈਰ ਵਿਰੋਧੋਂ ਮੂਲ ਨਾਂ ਡਰਦਾ, ਕਲਾ ਕਲੇਸ ਵਧਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

"ਗੰਢ ਪਰੀਤੀ" ਮਿੱਠੇ ਬੋਲ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਦੇ ਬਚਨ ਅਮੋਲ।
ਮੇਰੇ ਪੱਲੇ ਖਰਵੇਂ ਬੋਲ। ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਆਵਾਂ ਕੋਲ।
ਮਿਲਿਆ ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਅਮੋਲ, ਕਉਡਾਂ ਸੰਗ ਗਵਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਧਰਮ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਧੜਾ ਪਿਆਰਾ। ਜੋਰ ਇਸੇ ਗਲ ਉੱਤੇ ਸਾਰਾ।
ਧੜਾ ਬਣੇ ਤਾਂ ਮਿਲੇ ਹੁਲਾਰਾ। ਧਰਮ ਦੀ ਗੱਲੋਂ ਕਰਾਂ ਕਿਨਾਰਾ।
ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ, ਚਲਾਂ-ਨਾਂ ਚਲਾਂ, ਭੇਖ ਜ਼ਰੂਰ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

"ਕਹੁ ਗੁਸਾਈਂ ਮਿਲੀਏ ਕੇਹ। ਜੋ ਬਿਬਰਜਤ ਤਿਸ ਸਿਉ ਨੇਹ।"
ਗੁਰਬਚਨਾਂ ਸੰਗ ਨਹੀਂ ਸਨੇਹ। ਗਰਧਭ ਪ੍ਰੀਤਿ ਸਦਾ ਸੰਗ ਖੇਹ।
ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੀਤਿ ਦੇ ਸੋਹਲੇ ਗਾ ਕੇ, ਪ੍ਰੀਤਿ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਕੀ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ?

ਗੁਰਬਾਣੀ ਜੇ ਮਨ ਵਸ ਜਾਵੇ। ਮਨ, ਬਚ, ਕਰਮੀਂ ਹੁਕਮ ਕਮਾਵੇ।
ਭਲਾ ਸਭਸ ਦਾ ਇਹ ਮਨ ਚਾਹਵੇ। ਸੇਵਕ ਬਣ ਕਰ ਸੇਵ ਕਮਾਵੇ।
ਜਪ-ਜਪ ਨਾਮ ਹੋਵਾਂ ਮਤਵਾਲਾ, ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਿੱਖ ਸਦਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।
ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਅ ਸਕਦਾ ਹਾਂ।

ਗੁਰਸਿੱਖ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ

ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਜੋਗ

(ਪੰਦਰਾ-ਰੋਜ਼ਾ ਪੱਤਰ)

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਅਕਾਲੀ ਬਾਬਾ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ,
ਪੂਸਾ ਰੋਡ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ 110 060
ਫੋਨ: 5853955

ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ
ਇੱਕੋ-ਇੱਕ ਆਵਾਜ਼

ਸਿੱਖ ਲੀਗ

(ਪੰਦਰਵਾੜਾ)

2602, ਸ਼ਾਦੀਪੁਰ ਮੇਨ ਬਾਜ਼ਾਰ,
ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ-8 ਫੋਨ : 5707096

ਵੇਈਂ ਉੱਜਲ ਹੋਈ

ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦਾਊਂ
280, ਫ਼ੇਜ਼ 6, ਮੁਹਾਲੀ (ਰੋਪੜ)

ਕਿੰਨਿਆਂ ਹੀ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ
ਇੱਕ ਨਦੀ ਸੀ ਵੇਈਂ
ਵੱਗਦੀ ਰਹੀ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ
ਕਿਸੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ।
ਜੋ ਵੀ ਆਉਂਦਾ
ਘੁੱਟ ਭਰ ਲੈਂਦਾ
ਜਾਂ ਬਦਨ ਦੀ ਮੈਲ
ਲਾਹ ਜਾਂਦਾ
ਗੰਧਲਾ ਜਾਂਦਾ
ਨਦੀ ਖ਼ਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦੀ
ਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਰੌਣਕ ਬਿਖਰ ਜਾਂਦੀ
ਬੱਸ, ਪਾਣੀ
ਨਿਰਾ ਪਾਣੀ ਹੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ।
ਪਰ ਨਦੀ ਦੇ ਨੀਰ ਨੂੰ
ਸੀ ਤ੍ਰੇਹ ਚਾਨਣ ਦੀ।
ਤੇ ਇੱਕ ਦਿਨ
ਨਦੀ ਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਸੰਗ
ਤਲਵੰਡੀ ਦੇ ਨੂਰ ਦੀ
ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਹੋਈ
ਨਦੀ ਦੀ ਕਾਇਆ ਜਾਗ ਉੱਠੀ
ਵੇਈਂ 'ਚੋਂ
ਇਲਾਹੀ ਸਰੂਪ ਉਦੈ ਹੋਇਆ
ਤੇ ਵੇਈਂ ਉੱਜਲ-ਉੱਜਲ ਹੋਈ।
ਪਾਣੀ 'ਚੋਂ ਬਾਣੀ ਦੀ ਧੁਨ ਜਾਗੀ
ਦੋਵੇਂ ਕੰਢੇ
ਸਾਰੰਗੀ ਦਾ ਰੂਪ ਬਣ ਗੂੰਜੇ
ਸੱਚ ਦਾ ਸੂਰਜ
ਪਾਣੀ ਤੇ ਕਿਰਨਾਂ ਦੀ ਬੁੱਕ ਭਰ ਕੇ
ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ
ਥਾਵਾਂ ਰੁਸ਼ਨਾ ਉੱਠੀਆਂ
ਚੌਗਿਰਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਾਨ ਹੋਇਆ।
ਤੇ ਵੇਈਂ ਉੱਜਲ-ਉੱਜਲ ਹੋਈ।

Hotel Pankkaj

Nutritious health food for the diet conscious.
All this comes from our clean and hygienic kitchen

**S.C.O. 801-802, Sector 22 (Opp. Shivalikview),
Chandigarh Phone: 709891-92**

ਕੈਸਟ ਸਮੀਖਿਆ

ਪ੍ਰੋ. ਐਮ. ਐਸ. ਸਚਦੇਵਾ

● ਕੈਸਟ ਦਾ ਨਾਂ : ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵਓ ਸਦਾ ਚਿਰ ਜੀਵਹੁ

ਗਾਇਕ : ਭਾਈ ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਕੰਪਨੀ : ਐਮ. ਜੀ. ਆਰ. ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕੰਪਨੀ

ਐਮ. ਜੀ. ਆਰ. ਰਿਕਾਰਡਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦੀ ਕੈਸਟ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪੀਵਓ ਸਦਾ ਚਿਰ ਜੀਵਹੁ' ਪਲੇਠੀ ਕੈਸਟ ਆਈ ਹੈ।

ਮਨਮੋਹਣੇ ਰੰਗਦਾਰ ਕਵਰ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦ ਸੰਗੀਤਕ ਧੁਨਾਂ ਨਾਲ ਓਤਪੋਤ ਹਨ। ਕੈਸਟ ਦੀ 'ਏ' ਅਤੇ 'ਬੀ' ਸਾਈਡ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸ਼ਬਦ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗ ਸ਼ਿਵ ਰੰਜਨੀ ਵਿੱਚ, ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗ ਭੈਰਵੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਤੀਜਾ ਸ਼ਬਦ ਫਿਲਮੀ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਹੈ।

'ਬੀ' ਸਾਈਡ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਮਿੱਠੀ ਗੀਤ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਸ਼ਬਦ ਨੁਸਰਤ ਫਤਹਿ ਅਲੀ ਦੀ ਟਿਊਨ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਸੁਰ ਮਿਲਾਉਂਦਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਈਡ ਦਾ ਤੀਜਾ ਸ਼ਬਦ ਜਸਪਿੰਦਰ ਨਰੂਲਾ ਦੇ ਗੀਤ 'ਨਾਮ ਜਪੋ ਤੇ ਜਨਮ ਸੁਧਾਰੋ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰੋ' ਵਾਲੀ ਧੁਨ ਤੇ ਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੈਸਟ ਵਿਚਲੇ ਸ਼ਬਦ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸ਼ਲਾਘਾ ਯੋਗ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਗਲੀ ਕੈਸਟ 'ਗੋਪਾਲ ਤੇਰਾ ਆਰਤਾ' ਵੀ ਜਲਦੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਭਾਈ ਮੰਗਤ ਸਿੰਘ ਮਸਤਾਨਾ ਦੀਆਂ ਇਹਨਾਂ ਕੈਸਟਾਂ ਨੂੰ ਸਰੋਤਿਆਂ ਵਲੋਂ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲੇਗਾ।

ਜਰੂਰੀ ਸੂਚਨਾ

ਜਿਹੜੇ ਪਾਠਕ-ਜਨ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੁਫਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਹਨਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੁਵਿਧਾ ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੇਕਰ ਉਹ ਇਸ ਪਰਚੇ ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਚੰਦਾ ਭੇਜਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਕਰਨ। ਅਜਿਹਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਭੇਜਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਜੀ।

The SIX most important words
I ADMIT I MADE A MISTAKE

The FIVE most important words
YOU DID A GOOD JOB

The FOUR most important words
WHAT IS YOUR OPINION

The THREE most important words
IF YOU PLEASE

The TWO most important words
THANK YOU

The least important ONE word
I

With best compliments from a wellwisher

ਪੁਸਤਕ ਸਮੀਖਿਆ

ਡਾ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਬੈਦਵਾਣ
ਪਿੰਡ ਬਾਸੀਆਂ ਬੈਦਵਾਣ ਡਾ. ਮੱਛਲੀ ਕਲਾਂ, ਜਿਲ੍ਹਾ ਫਤਹਿਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ (ਪੰਜਾਬ)

ਪੁਸਤਕ : ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ-ਅਲਗਾਉ ਦਰਸ਼ਨ **ਲੇਖਕ** : ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ **ਪੰਨੇ** : 192
ਕੀਮਤ : 200 ਰੁਪਏ **ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ** : ਸ਼ਿਲਾਲੇਖ, 4/32, ਸੁਭਾਸ਼ ਗਲੀ, ਵਿਸਵਾਸ਼ ਨਗਰ, ਸ਼ਾਹਦਰਾ ਦਿੱਲੀ।

ਮੁੱਢਲੇ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਟੁੱਟ ਭੱਜ ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਰੂਪਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜੋਕੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖ ਕੁਝ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਅਸੰਗਠਿਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਢਾਂ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗੀਕਰਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤ ਵਿਹਾਰ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾਗਤ ਨੁਹਾਰ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਈ ਹੈ। ਜੀਵਨ ਗਤੀ ਦੇ ਇਸ ਬਦਲਾਵ ਵਿੱਚੋਂ ਅਲਗਾਵਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਤਿ ਮੋਹ ਅਤੇ ਮੋਹ ਭੰਗ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਲਗਾਵ ਜਾਂ ਅਲਗਾਉ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਇੱਕ ਸੂਖਮ ਮਨੋਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਪਰਖਣ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਿਕ ਪ੍ਰਯੋਗਸ਼ਾਲਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਹੱਥਲੀ ਪੁਸਤਕ 'ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਅਲਗਾਉ ਦਰਸ਼ਨ' ਵਿੱਚ ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇੱਕ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨੀ ਚਕਿਤਸਕ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਅਲਗਾਉ ਦੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਵਾਏ ਹਨ।

ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਏ. ਐੱਸ. ਕਾਲਜ, ਖੰਨਾ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪਰਾਅਧਿਆਪਕ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਨਸ਼ੀਲ ਪਰਿਵਾਰਕ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਵਿਰਸੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਲਾ ਕਿਰਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਨੋਭਾਵਨਾਂ ਵਾਲੇ ਅਲਗਾਉ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੋਜ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਉੱਘੇ ਪੰਜਾਬੀ ਚਿੰਤਕ ਤੇ ਆਲੋਚਕ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੀ ਪਾਰਖੂ ਅੱਖ ਨੇ ਇਸ ਖੋਜ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਲਈ ਸੋਨੇ ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਪੀ. ਐੱਚ. ਡੀ. ਲਈ ਪ੍ਰਵਾਣਿਤ ਖੋਜ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਆਮ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਅਲਗਾਉ ਦੇ ਅਰਥ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸੁਨਿਸਚਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਦਸ਼ਾ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਲੱਛਣਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਜਨਬੀਪਣ, ਇਕੱਲਤਾ, ਅਰਥਹੀਣਤਾ, ਅਮਾਨਵੀਕਰਨ, ਮੁੱਲਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਹੀਣਤਾ ਵਜੋਂ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਦੇਸੀ/ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਤੇ ਆਲੋਚਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਲਗਾਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਰਕਸ ਲਈ ਅਲਗਾਉ ਜਿੱਥੇ ਸਦੀਵੀ ਨਹੀਂ ਉੱਥੇ ਜਾਂ ਪਾਲ ਸ਼ਾਰਤਰ ਲਈ ਇਹ ਸਦੀਵੀ ਹੈ। ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਚਿੰਤਕ ਐਰਿਕ ਫਰਾਮ ਇਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਵਿਅਕਤੀ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਵਸਤੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤੀ ਫਾਇਦੇ ਤੋਂ ਨਾਵਾਕਿਫ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਸਤਾਂ ਤੋਂ ਅਲਗਾਉਗ੍ਰਸਤ ਹੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਫਰਾਮ ਬੜੇ ਪਤੇ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵਸਤਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਅਜੋਕਾ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਲਈ ਵਰਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮਸ਼ੀਨ ਦੀ ਨਿਆਈ ਵੇਖਦਾ ਹੈ, ਸੋ ਨਤੀਜਾ ਮੁੜ ਉਹੋ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਜੋਕਾ ਮਨੁੱਖ ਆਧੁਨਿਕ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਣ ਦੀ ਐਸੀ ਲਪੇਟ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਉਸਦੇ ਮਾਨਵੀ ਸੰਬੰਧ ਵੀ ਵਸਤਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਅਲਗਾਉਗ੍ਰਸਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚਿੰਤਕ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰਵੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੱਛਮੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਅਲਗਾਵਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਤੋਂ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਰਾਹਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕੁਝ ਨਾ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਕੁਝ ਚਿੰਤਕ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਬਦਲਾਵ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉੱਥੇ ਜੈਰਿਕ ਫਰਾਮ ਇਸ ਬਿਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਰਸੇ ਵਾਲੇ ਸਾਂਝੇ ਪਿੰਡ ਮੁੜ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਚੇਸ਼ਟਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਅਨੁਸਾਰ ਦੋਵੇਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯਤਨ ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣਾ ਨੂੰ ਸੁਲਝਾਉਣ ਲਈ ਮੁਬਾਰਕ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਅਲਗਾਉ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ ਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੱਛਮੀ ਆਲੋਚਕਾਂ ਤੇ ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਕਾਲੀਨ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਅਲਗਾਉ ਸੰਬੰਧੀ ਵਡਮੁੱਲੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਮਨੁੱਖੀ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਕਲੀ ਕਲਾ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਕ੍ਰਿਆਸ਼ੀਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਮਨੁੱਖ ਅਚੇਤ / ਸੁਚੇਤ ਕਿਵੇਂ

ਅਲਗਾਓਗ੍ਰਸਤ ਅਤੇ ਅਲਗਾਉ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲੂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਲਗਾਉਵਾਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਲਈ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਅਲਗਾਉਗ੍ਰਸਤ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਧਿਐਨ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਮਧਕਾਲੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਭਾਵੇਂ ਅਧਿਆਤਮਕ ਚਿੰਤਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵੀ ਪਰਮਸਤ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਾਂਗ ਹੈ, ਵਿਛੋੜੇ ਦਾ ਦਰਦ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਅਲਗਾਉ ਦਾ ਹੀ ਇੱਕ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਇਸ ਅਲਗਾਉ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਵਾਜਬ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਉਮੈਂ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਪਰਮਾਤਮਾ ਤੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਲਈ ਅੜਿੱਕਾ ਹੈ। ਮੱਧਕਾਲੀਨ ਕਾਵਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਵੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਤੱਕ ਉਪਰੇਪਣ, ਵਖਰੇਵੇਂ, ਉਦਰੇਵੇਂ, ਮੁੱਲਹੀਣਤਾ ਅਤੇ ਅਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਲਮੇਰੇ ਪੰਧ ਤੇ ਧੁਰ ਤੋਂ ਧੁਰ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਲਗਾਵ ਦਾ ਤੱਤ ਹੀ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮੁਲੱਵਾਨ ਤੱਤ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਫਰੇਮਵਰਕ ਹੋਈ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਹੋ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਹੈ ਤੇ ਕਿਹੋ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਲੇਖਕ ਵਲੋਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਚੋਣ ਹੀ ਉਸਦੀ ਦੂਰ ਅੰਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਿਸ਼ੇ ਦਾ ਨਿਭਾਅ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬੇਪਛਾਣ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਵਿ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਵਿਕਾਸਮੁਖੀ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੇ ਆਪੇ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪੇ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਤਣਾਉਗ੍ਰਸਤ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਸਮਾਧਾਨ ਕਰ ਸਕੇ।

ਅਲਗਾਉਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਚੇਤਨਤਾ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਵਿ ਦਾ ਇੱਕ ਚੇਤੰਨ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਲਗਾਉਕਾਰੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੀ ਸੂਝ ਸੰਵੇਦਨਾ ਸਦਕੇ ਆਧੁਨਿਕ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚੋਂ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲ ਕਾਰਣਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪੰਨਾ 105 ਦੇ ਦਰਜ ਹੈ -

ਮਸ਼ੀਨ ਨੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਿਆ ਹੈ
ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਚਲਾਵੇਂਗਾ ਜਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਚਲਾਵਾਂ
ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਨੋਟਿਸ ਤੇ
ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮੁਹੱਲਤ ਮੰਗੀ ਹੈ।"

ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮੁਹਲਤ ਦੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਸੁਚੇਤਨਤਾ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਨੋਟਿਸ ਮਸ਼ੀਨੀ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਉੱਤਰ ਵਜੋਂ ਭੇਜਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਖਾਂਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਦਿਆਂ ਲੇਖਕ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨ ਉਦੋਂ ਹੀ ਅਲਗਾਉਕਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ ਤੇ ਅਮਾਨਵੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜਾ ਹੋਵੇ। ਇੱਥੇ ਮਾਨਵੀ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਵੱਲ ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਸਭ ਮਰਜਾਂ ਦੀ ਦਾਰੂ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚ ਅਲਗਾਉ ਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮਰਜ਼ੀ ਵਿਚਾਰੀ ਜਾਈਏ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਬਿਰਹਾ ਤੇ ਵਿਜੋਗ ਅਲਗਾਉ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਸਿਰਮੌਰ ਸ਼ਾਇਰ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਨੁੱਖ ਪੈਦਾ ਹੀ ਉਹੋ ਜਿਹੇ ਸੰਸਕਾਰ ਲੈ ਕੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਆਤਮ ਗਿਲਾਨੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਸ਼ਿਵ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ -
ਸਾਡੇ ਪੋਤੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਿਰਹਾ
ਰੱਖਿਆ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਜਿੰਦੇ ਮੇਰੀਏ
ਅਤੇ
ਅਸੀਂ ਸਭ ਬਿਰਹਾ ਘਰ ਜੰਮਦੇ
ਅਸੀਂ ਬਿਰਹਾ ਦੀ ਸੰਤਾਨ।
ਬਿਰਹਾ ਖਾਈਏ, ਬਿਰਹਾ ਪਾਈਏ
ਬਿਰਹਾ ਆਏ ਹੰਢਾਣ।

ਸੋ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਝ ਸੰਵੇਦਨਾ ਵਾਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿੱਚੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਧੀਨ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਪੂਰਣ ਆਜ਼ਾਦੀ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ। ਚੌਗਿਰਦੇ ਪ੍ਰਤੀ, ਸਥਾਪਤ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਦਰੋਹ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਸਮੂਹਿਕਤਾ ਤੋਂ ਵਿਤਰੇਕ ਅਜੋਕਾ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਪਾਤਰ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਵਜੋਂ ਸੁੰਗੜਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਵੱਲ ਤੁਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਲਗਾਉ ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਬਲਬੂਤੇ ਅਲਗਾਉ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਨਿਵੇਕਲਾ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ

'ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਅਲਗਾਉ ਦਰਸ਼ਨ' ਸੂਖਮ ਮਨੁੱਖੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ ਖੇਤਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਾਯੋਗ ਉਪਰਾਲਾ ਹੈ। ਉਂਝ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਡਾ. ਬਚਿੱਤਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਲੇਠਾ ਯਤਨ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੇ ਨਿਰਣਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਇੱਕ ਸੁਚੇਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਸਫ਼ਲ ਉਪਰਾਲੇ ਮਗਰੋਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਸਾਹਿਤਕ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਖੂਬਸੂਰਤੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਸੂਖਮ ਵਿਸ਼ੇ 'ਅਲਗਾਵ ਤੇ ਸਾਹਿਤ' ਦਾ ਸਬੰਧ ਨਿਸਚਿਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਵਾਕ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਸਪੇਲਿੰਗਾਂ ਵੱਲ ਖਾਸ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰ ਬਿਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਸਮਰਥਾ ਵਾਲੀ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਇੱਕ ਮੁੱਲਵਾਨ ਕ੍ਰਿਤ ਹੈ। ☬

Phone : 0172 - 771531, 781490, 549433
Resi. : 0172 - 772450

TALWAR BROTHERS SCF: 68, SEC. 15-D, CHANDIGARH

Talwar Brothers

SCF : 68, Sector : 15 - D, Chandigarh - 160 015

Hot millions®

Salad Bar & Restaurant

Serving Indian, Chinese, Continental & Italian Food
with a regular Indian & Salad Buffet

For Free Home Delivery
(above Rs. 100/-)

CHD 723333 SALAD BAR 723222
PKL 579888 MOH 264300

SCO 76-79,(First Floor) Sector 17-E, Chandigarh. Tel: 723222, 723111, 704858

ਡਿਪਲੋਮਾ ਇਨ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ

ਸਿਲੇਬਸ - 2001, 2002 ਅਤੇ 2003 ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਲਈ

ਪਰਚਾ ਪਹਿਲਾ (ਲਿਖਤੀ) : ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ : ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਮੁਢਲੇ ਨਿਯਮ

ਭਾਗ ੳ

ਤਕਨੀਕੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ : ਸੁਰ, ਸਪਤਕ, ਆਰੋਹ, ਅਵਰੋਹ, ਪਕੜ, ਵਾਦੀ, ਸੰਵਾਦੀ, ਅਨੁਵਾਦੀ, ਵਿਵਾਦੀ, ਨਿਆਸ, ਜਾਤੀ, ਥਾਟ, ਰਾਗ, ਤਾਲ, ਸਮ, ਮਾਤਰਾ, ਤਾਲੀ, ਖਾਲੀ ਵਿਭਾਗ।

ਭਾਗ ਅ

1. ਰਾਗ ਬਣਤਰ ਦੇ ਤੱਤ ਤੇ ਨਿਯਮ।
2. ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਗਾਇਨ ਸ਼ੈਲੀਆਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ।
3. ਭਾਤਖੰਡੇ ਸੁਰ ਲਿਪੀ ਦੇ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਿਧੀ।
4. ਗਾਇਕ ਦੇ ਗੁਣ ਤੇ ਦੋਸ਼।

ਭਾਗ ੲ

1. ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਰਾਗਾਂ ਦਾ ਪਰਿਚਯ : ਬਿਲਾਵਲ, ਕਲਿਆਣ, ਭੈਰਉ, ਧਨਾਸਰੀ, ਸਾਰੰਗ, ਤਿਲੰਗ, ਵਡਹੰਸ, ਬਸੰਤ, ਸੋਰਠਿ, ਮਲਹਾਰ, ਰਾਮਕਲੀ, ਤੁਖਾਰੀ, ਸੂਹੀ, ਟੋਡੀ, ਪਰਭਾਤੀ।
2. ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ : ਦਾਦਰਾ, ਕਹਿਰਵਾ, ਪਉੜੀ, ਤਿੰਨਤਾਲ, ਇਕਤਾਲ, ਚਾਰਤਾਲ, ਝਪਤਾਲ, ਸੂਲਤਾਲ, ਦੀਪ ਚੰਦੀ, ਰੂਪਕ, ਆੜਾਚਾਰਤਾਲ, ਝੂਮਰਾ, ਤਿਲਵਾੜਾ।

ਪਰਚਾ ਦੂਜਾ (ਲਿਖਤੀ) : ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ : ਪਰਿਚਯ, ਸਰੂਪ ਅਤੇ ਸਿਧਾਂਤ

ਭਾਗ ੳ

1. ਠਾਅ, ਦੂਣ (ਦੂਗਣ), ਲਗੀ, ਮੁਕਾਮ, ਗੁਰ, ਰਹਾਓ, ਅੰਕ, ਘਰ, ਜਤਿ, ਛੱਕਾ, ਪਉੜੀ, ਪੜਤਾਲ, ਚੌਕੀ, ਰਾਗੀ, ਰਾਗ, ਰਾਗਮਾਲਾ, ਮੰਗਲਾਚਰਣ, ਸ਼ਾਨ।
2. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ : ਸਰੂਪ ਤੇ ਸਿਧਾਂਤ।
3. ਆਦਰਸ਼ ਕੀਰਤਨੀਏ ਦੇ ਗੁਣ।

ਭਾਗ ਅ

1. ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤਕ ਅਧਿਐਨ (ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਅਧਾਰ ਗ੍ਰੰਥ ਵਜੋਂ)
2. ਰਬਾਬ, ਸਰੰਦਾ, ਤਾਊਸ, ਦਿਲਰੁਬਾ, ਤਾਨਪੁਰਾ, ਤਬਲਾ (ਜੋੜੀ), ਹਰਮੋਨੀਅਮ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ।
3. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਰਤਨ ਚੌਕੀਆਂ : ਮਰਿਯਾਦਾ ਤੇ ਸਰੂਪ।

ਭਾਗ ੲ

1. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕੀਰਤਨਕਾਰ।
2. ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਟਕਸਾਲਾਂ

ਪਰਚਾ ਤੀਜਾ (ਕਿਰਿਆਤਮਕ) : ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ (ਗਾਇਨ)

ਪਾਠਕ੍ਰਮ

ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਗਾਇਨ ਵਿੱਚ ਕੀਰਤਨ ਚੌਕੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਚੌਕੀ ਦੇ ਅੰਗ ਗਾਏ ਜਾਣੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

(1) ਮੰਗਲਾਚਰਨ (ਵਿਲੰਬਤ ਬੰਦਨਾ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿੱਚ)-10 (2) ਧਰੁਪਦ ਅੰਗ ਤੇ ਸ਼ਬਦ-20 (3) ਸ਼ਬਦ ਮੱਧ ਲੈਅ-20 (4) ਸ਼ਬਦ ਗੀਤ ਪਰਮਾਣ ਸਹਿਤ-10 (5) ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ-10 (6) ਸੋਦਰੁ-10

ਪਰਚਾ ਚੌਥਾ (ਕਿਰਿਆਤਮਕ) : ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ (ਮੌਖਿਕ ਪ੍ਰੀਖਿਆ)

1. ਤੀਸਰੇ ਪਰਚੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਗਏ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 10 ਰਾਗਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਗਾਇਨ।
2. ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਤਾਲਾਂ ਵਿੱਚ 10 ਤਾਲਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣਕਾਰੀ : ਦਾਦਰਾ, ਕਹਿਰਵਾ, ਪਉੜੀ, ਤਿੰਨ ਤਾਲ, ਇੱਕ ਤਾਲ, ਚਾਰ ਤਾਲ, ਝਪਤਾਲ, ਸੂਲਤਾਲ, ਆੜਾਚਾਰ ਤਾਲ, ਝੂਮਰਾ ਤਿਲਵਾੜਾ।
3. ਨਿਮਨ ਲਿਖਤ ਕੀਰਤਨ ਗਾਇਨ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਕਿਰਿਆਤਮਕ ਜਾਣਕਾਰੀ : (ੳ) ਪੜਤਾਲ, ਬਸੰਤ ਦੀ ਪਉੜੀ (ਅ) ਅਲਾਹੁਣੀਆਂ, ਘੋੜੀਆਂ, ਲਾਵਾਂ (ੲ) ਜਨਮ, ਅਨੰਦਕਾਰਜ ਤੇ ਅਕਾਲ ਚਲਾਣੇ ਸਬੰਧੀ ਸ਼ਬਦ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਮਰਿਯਾਦਾ।

SIKH MUSICOLOGY

Dr. Gurnam Singh
Punjabi University, Patiala

(Continued from previous issue)

Dhunee/Dhuni: Out of 22 Vaaras included in the Sri Guru Granth Sahib, 9 have different *Dhuni* headings. These *Dhuni* signs indicate the special basis for singing tunes. The headings of *Dhunies* are as follows-

1. *Vaar maajh kee tathaa salok mahalaa 1 malik mureed tathaa chandarharhaa sohee-e kee dhunee gaavnhee.* (Page 137)
2. *Gaouri kee vaar mahalaa 5 raa-e kamaaldee mojdee kee vaar dhun upar gavnhee.* (Page 318)
3. *Aasaa mahalaa 1 vaar salokaa naal salok bhee mahale pahile ke likhe tunde us raajai kee dhunee.* (Page 862)
4. *Goojree kee vaar mahalaa 3 Sikandar biraahim kee vaar kee dhunee gaavanhee.* (Page 508)
5. *Wadhans kee vaar mahalaa 4 Lalla behleemaa kee dhunee gaavnhee.* (Page 585)
6. *Raamkalee kee vaar mahalaa 3 Jodhe weerei poorbaahee kee dhunee.* (Page 847)
7. *Saarang kee vaar mahalaa 4 Raae mahime hasne kee dhunee.* (Page 1237)
8. *Vaar malhaar kee mahalaa 1 Raanhe kailaas tathaa maalde kee dhuee.* (Page 1278)
9. *Kaanrhe kee vaar mahalaa 4 Moose kee vaar kee dhunee.* (Page 1312)

Above *Dhuni* headings are the special features of ballad singing style sung for the heroic deeds of the warriors of Northern India. In addition to their importance for Gurbani, it has great significance for the Hindustani Music. These headings also provide a new formulation for the division of Indian Music into Hindustani and Karnatic systems. In the landscape of Northern Indian Music tradition, Punjab tradition emeges as a central source.

The above mentioned musical signs, in combination with *Raagas* and music forms, create a special tradition for *Shabad Kirtan* tradition which is clearly based on the prescribed system of *Bani* in Sri Guru Granth Sahib.

Procoss of Shabad Kirtan : The process of *shabad kirtan's* singing/presentation, in the light of the above musical elements and music tradition as enshrined in Sri Guru Granth Sahib, is as follows. *Shabad* has the basic importance in this Kirtan tradition. The basic purpose of *Shabad Kirtan* is to imbibe the light of the *Shabad* into the human mind. Under *Gurbani*, truth is expressed as the central point. *Rahaao* lines are to be sung first as they form the central spiritual point of the *Shabad.* Under their specified musical forms of classical and folk traditions, *Rahaao* lines are to be sung as *Sthaaee* & other lines are to be sung as *Antras* after dividing them in the light of the given signs.

EK ONKAAR SATGUR PARSAAD

MAAJH MAHALAA 5 CHAOPADE GHAR 1

Meraa man lochal gur darshan taaee.
Bilap kare chatrik kee niaaee.
Trikhaa na utrai saant na aavai bin darsan sant piaare jeeo. 1
Trikhaa na utrai saant na aavai bin darsan sant piaare jeeo. 1
Hao gholee jeeo ghol ghumaaee

gurdarsan sant piaare jeeo. 1 Rahaao

Teraa mukh suhaavaa jeeo sah dhun baanhee. Chir hoaa dekhe saaringpaanhee. Dhan su des jahaa toon vasiaa meet muraare jeeo. 2

Hao gholee hao ghol ghumaaee gur sajan meet muraare jeeo. 1 Rhaao

Ik gharhee na milte taa kaljug hotaa. Hun kad mileeal pria tudh bhagvantaa. Moh rainh na vihaavai need na aaval bin dekhe gurdarbaare jeeo. 3

Hao gholee jeeo ghol ghumaaee tis sache gur darbaare jeeo. 1 Rahaao

Bhaag hoaa gur sant milaa-i-aa. Prabh abinaasee ghar mah paa-i-aa. Sev karee pal chasaa na vichhrhaa jan Naanak dass tumare jeeo. 4

Hao gholee jeeo ghol ghumaaee jan Nanak daas tumaare jeeo. Rahaao 1

(Sri Guru Granth Sahib, Page-96)

In the above *Shabad*, the *Keertan* process begins by making the first *Rahaao* as *Sthaaee* in which the Guru says as follows:

Rahaa 1. (First Sathaaee): Hao gholee jeeo ghol ghumaaee gurdarsan sant piaare jeeo.1. Rahaao.

(*I am a sacrifice, and my soul, I sacrifice unto the sight of the Guru, the dear.1.*)

Ank (Digit) 1. (First Antraa): Meraa man lochai gur darsan taaee. Bilap kare chatrik kee niaaee. Trikhaa na utral saant na aaval bin darsan sant piaare jeeo. 1.

(*My soul longs for a sight of the Guru. It bevails like Piedcuckoo my thirst is not quenched, nor peace I find, without the sight of the dear Guru sanit.1*)

Rahaao 1. (First Sathaaee): Hao gholee jeeo ghol ghumaaee gurdarsan sant piaare jeeo. 1. Rahaao.

(*I am a sacrifice, and my soul, I sacrifice unto the sight of the Guru, and dear. 1*).

Ank 2. (Second Antraa): Teraa mukh suhaavaa jeeo sah dhun baanhee. Chir hoaa dekhe saaringpaanhee. Dhan su des jahaa toon vasiaa mere sajanh meet muraare jeeo. 2.

(*Thy face is beautiful and the sound of Thine Words imparts Divine knowledge. It is long since the sparrow hawk had a glimpse of water. Blessed is the land where Thou lives, O' venerable Divine Guru, my griend and intimate.2*).

Rahaao 2. (Second Sathaaoo): Hao gholee hao ghol ghumaaee gur sajan meet muraare jeeo.1. Rahaao.

(*I am devoted, I am devoted unto the honourable, Godly Guru, my friend and intimate. 1*).

Ank 3. (Third Antra): Ik gharhee na milte taa kaljug hotaa. Hun kad mileeal pria tudh bhagvantaa. Moh rainh na vihaavai need na aaval bin dekhe gurdarbaare jeeo.3.

(*If meet Thee not even for a moment thenm the dark age is dawned for me, when shall I now meat Thee, O' my beloved auspicious lord? I can pass not to the night and sleep comes not me, without beholding the Guru's Court.3*).

Rahaao 3. (Third Sathaaee): Hao gholee jeeo ghol ghumaaee tis sache gur darbaare jeeo. 1. Rahaao.

(*I am sacrifice, and I sacrifice my soul unto that True quart of the venerable Guru. 1*).

Ank 4. (Fourth Antraa): Bhaag hoaa gur sant milaa-i-aa. Prabh abinaasee ghar mah

paa-i-aa. Sev karee pal chasaa na vichhrhaa jan Naanak dass tumare jeeo.4. (*It is my good fortune to have met the saintly Guru. The immortal Lord, I have found in my own home. I will now serve Thee and even for a trice and a moment will not seprate from Thee Servant Nanak is a serf or Thine, O' reverned master!.4*).

Rahaao 4. (Fourth Sathaaee): Hao gholee jeeo ghol ghumaaee jan Nanak daas tumaare jeeo. Rahaao. 1.

(*I am devoted and my soul is devoted unto thee, servant Nanak is a slave of Thine*).

In the above *Shabad* Guru Arjun Dev is yearning for Darshan (sight) of saintly Guru and is expressing defferent psychological states in terms of sepraration. Four *Rahaao* lines with four different *Rahaao* 4 *Ank*/Digit (੧,੨,੩,੪) signs are being changed with directions as indicated in the *Shabad* after every *Antra* lines that is why *Shabad Kirtan* process will be as follows:

First Rahaao	First Antra	First Rahaao
First Rahaao	Second Antra	Second Rahaao
Second Rahaao	Third Antra	Third Rahaao
Third Rahaao	Fourth Antra	Fourth Rahaao

Kirtaniaa/Kirtankaar : In Sri Guru Granth Sahib not only musical elements and units are determined but there are many directions for the musician and presentation of Kirtan, Guru says :

Bhalo Bhalo Re Keertaneea

Raam Ramaa Raamaa Gun Gaao

Chhod Maya kai Dhand Suaao (Sri Guru Granth Sahib, Page 885)

According to the above couplet, the musician's ideal is *Kirtan* shorn of any greed and ego. The *Kirtaniaa* is not to show off his ego but he is to render *Kirtan* with humility.

Ik gaavat rahe man saad naa paae.

Haome wich gaavah birthaa jaae. (Sri Guru Granth Sahib, Page 158)

(*Some go on of singing but their mind derives no solace. In pride, they sing and all goes in vain.*)

Singer's heart is full of gratefulness and he perfoms *Kirtan* by freeing himself from all ego and with a feeling of submission for the praise of God. *Kirtan* performed with above feeling only is in accordance with *Gur Shabad Kirtan* tradition. Only by following this teachnique of recitation, the truth of the *Shabad* can be experienced.

Kirtan Chaukies : Original *kirtan chauki* tradition of *Gurmat Sangeet* was started from the period of Guru Nanak Sahib, developed and propagated by all the Sikh Gurus. Sri Darbar Sahib Harimandir Sahib (The Golden Temple) has a unique *Kirtan* tradition in the from of different *keertan chaukees*, sukh as:

1. Tinpahee dee keertan chaukee
2. Aasaa dee var di chaukee
3. Bilawal dee chaukee
4. Anand dee chaukee
5. Charn kamal dee chaukee
6. Sodar dee chaukee
7. Aartee of kaliaan
8. Kalyan's chaukee
9. Kaanrhaa or keertan sohile dee chaukee

Bosides thoso *chaukies*, determined according to *Raaga* and time, there is a particular *Kirtan* tradition for different occasions, festivals and ceremonies of sikhs. Singing of *Raagas* according to different

weathers and seasons create particular *Kirtan Chaukies*. Apart from these *Sabad Kirtan Chaukis*, *Kirtan* in folk style, *Vaarian* da *Kirtan* and *chauki* sahib's *Kirtan* also deserve special mention. *Vaar Kirtan* performed at Shri Darbar Sahib since the times of the 6th Guru and the singing of *Vaars* (Ballads) by the *Dhadis*, also forms a characteristic part of the Sikh Music.

Kirtan Instruments: The Gurus while creating the above *Kirtan* tradition not only started different *Kirtan Chaukees* in functional from but also chose special musical instruments. Playing on *Rabab* by Bhai Mardana during Guru Nanak's time, *Siranda* during the times of Guru Amar Dass and Guru Ram Dass, *Siranda* and *Israj* during the period of Guru Arjan Dev, Taus and *Dhad-Sarangi* for *Vaar* singing during the period of 6th Guru, *Mirdang* during ninth Guru's time, *Tanpura* during Guru Gobind Singh's time, are peculiar which explicity proves the use of special musical instruments. The use of special musical instruments in vogue is also done in an origianl way. The use of those '*Tanti* (stringed) instruments are especially useful for purity of notes, of the *Raaga* and traditional excellence of *Gur Shabad Kirtan*.

Kirtan Centres: For the development of the great original tradition the Gurus starting with Guru Nanak Sahib along with *Sangat* (congregation) set up some *Kirtan* centres where musicians (Perormers of Kirtan) practically and functionally developed this tradition. Sikh history bears testimony to the fact that when after second *Udasi*. Guru Nanak Sahib set up *Sikh Dharamsal* (Gurudawara) as an institution where the tradition of *Kirtan* started by the Guru was specially reiterated. Historical references make it clear that *Gurbani* was sung twice a day in the morning and in the evening at Kartarpur.

Sodaru Aartee Gavveeai Amrit Vele Japa Uchaaraa (Bhai Gurdas, Vaar 1, Pauhri 38)

At this place, by making Bhai Mardana stay put, Guru Nanak proceeded on his third *udasi*. Bhai Mardana continued to perform Guru Nanak *Bani's Kirtan*. After Bhai Mardana's Passing away, his son Bhai Sajada (Sehjad) used to sing in Guru's abode. Hence Kartarpur emerged as the first centre of *Gurmat Sangeet*. In addition to Kartarpur, Guru Angad Dev founded Khadoor Sahib and continued with Kartarpuri standard tradition. Besides Bhai Sehjad, Bhai Saddu Baddu were the famous *Rababis* of Guru's abode. Guru Amardas founded Goindwal as a special centre for the propagation of Sikhism, *22 Manjies* (Seats) were founded where as Sikh traditions and Sikh ways of life were propagated in different areas by these *22 Manjies*. *Gurmat Sangeet* also got popularised among the Sikh congregations. Bhai Deepa, Bhai Pandha, Bhai Bhula were the famous *Kirtanias* of Guru's period. After Guru Amardas, Guru Ramdas laid the foundation of Chak Ram Das Pura, which later became famous as Amritsar. *Satta* and *Balwand* were the famous *Kirtanias* of Guru Ram Das's time. Here singing of *Asa Di Vaar* in the morning, *Sodar* in the evening and *Arti* at night, remained in practice. By the time of Guru Ram Das, *Shabad Kirtan Tradition of Gurmat Sangeet* was fully developed and established under

which a unique singing style like Partal came to be practised, which is not found in any other Musical tradition.

Fiftth Guru Arjan Dev Sahib owned the onerous responsibility of developing *Gurmat Sangeet* tradition on firm footing. By this time Harimandir was founded at Amritsar for the entire mankind where continuous singing of *Shabad Kirtan Dhuni* was being performed by different *Chaukies*. At this Centre of Guru Arjan Dev, where *Rababi Kirtan* Tradition emerged in a distinctive form, common Sikhs were also encouraged to perform *Kirtan* which is proved by *Satta Balwand* story of getting annoyed with the Guru. At this time besides professional *Rababis*, amateur *Shabad Kirtan* by sikh *sangat* tradition also came into vogue. After Guru Arjan Dev, Guru Hargobind started with *vaar* music by *Dhadies* along with *Kirtan*. Guru Har Rai and Guru Har Krishan Sahib further propagated *Gurmat Sangeet* tradition. Anandpur Sahib was founded by Guru Tegh Bahadur Sahib and made the traditional *Kirtan* an inseparable part of practical tradition. Bhai Saddu and Maddu were the famous *Kirtan* performers of this great sikh centre.

Right from the Guru period, same technique of training and propagation of *Gurmat Sangeet* countined. According to one tradition, *Rababi Kirtan* performers continued to impart training on individual basis and with professional efficency. As a result, different training on individual basis and with professional effeciency. As a result, different *Rabab* players and their progeny continued to perform *Gurmat Sangeet*, using the art of Music. This tradition was in no way inferior to the contemporary tradition of the Mughal Court. In the world of Music, these *Rabab* performers of the House of the Guru were recognised as Babe Ke. On the other hand, court musicians were known as *Babur Ke*. *Babe Ke* held a respectable place among the contemporary musicians because of their association with spiritual music tradition. This tradition of *Rababi kirtankars* continue till date. Their particular style of singing and their perfection of *Gurbani* recitation successfully helps in differentinating their style. Many *Kirtan* performers became famous as a result of amateur *Kirtan* tradition started since Guru Arjun's time. These *Rabab* performers who were recongised in comparison to the professionals, used to practise daily getting training from the best persons imparting their training to these musicians who were conforming to Guru's tradition and were practically associated with the principles and practices of *Gurmat Sangeet*. Out of these famous *Kirtan* performers of the Guru period Bhai Deepa, Bhulla, Narain Das, Pandha, Ugrsain, Nagori Mal, Bhai Ramu, Jhaju, Mukand are better known. Under the *Gurmat Sangeet* training tradition, where *Rababis* have family tradition, the amateur *Kirtan* performers have institutional tradition. Though historical sources of the contemporary *taksals* (institutions) are not available, but their functioning at dofferemt places bears testimony to the fact that the seeds of this tradition were there even in Guru Period. In the contemporary *Gurmat Sangeet* tradition some *taksals* and institutions are as follows:

1. Damdama Sahib, Taksal
2. Budha Jor Taksal
3. Mastuana Taksal
4. Taran Taran Taksal
5. Damdami Taksal
6. Daudher Taksal
7. Singhwala Taksal
8. Hargana Taksal
9. Sewa Panthi Taksal
10. Dumali Taksal
11. Kleran Wala Taksal
12. Gurmat Vidyalya Rakabganj Taksal
13. Yateem Khana, Amritsar
14. Soorma Ashram, Amritsar
15. Jawadhi Kalan Taksal
16. Gurmat Sangeet Study Circle, Punjab
17. Gurmat Sangeet Academy, Punjab
18. Gurmat Sangeet Society, Patiala
19. Amrit Kirtan Trust, Chandigarh
20. Gurmat Sangeet Society, Chandigarh
21. Punjabi University, Patiala
22. Gurmat College, Patiala
23. Gurmat Sangeet Academy, Anandpur Sahib
24. Sikh Missionary College, Amritsar (S.G.P.C.)
25. Sikh Missionary College, Damdama Sahib (S.G.P.C.)
26. Gurmat College Delhi Gurdwara Management, Board etc.

Sikh Music Literature: Ever since the beginning of the 18th century, many a scholar had started composing *shabad kirtan* compositions in music notaions. This is contemporary to the efforts made in the arena of Hindustani music. Beside this practical performance on record, many scholars have contributed to the establishment of theory of *Gurmat Sangeet* as well.

In the contemporary world of sikh music *Gur Shabad Kirtan* tradition as founded by the Gurus and developed by the *Sikh Panth* has established itself as an independent and original identity. This tradition of *Gurmat Sangeet* prescribed in the holy Sri Guru Granth Sahib can be termed as Sikh Musicology. In order to understand *Gurmat Sangeet* tradition as directed and deremined by the Gurus, that *Kirtan* be performed in a particular *Raaga*, according to the established tradition. For this purpose, *Shabad Kirtan* compositions have been composed in *kirtan* form among *31 Raagas* and *31 raaga* forms by the authour. The musical notations of these *62 Raagas* compositions are being included in this book. These compositions are not quite written tunes but by the Grace of the Guru, have been recorded in the form of 10 Audio cassetts (HMV SPHO 840550) and 6 C.D.s by The Gramophone Company of Inida Pvt. Ltd. (RPG-HMV) under the title *Gur Shabad Kirtan* in the voice of the author. ☬

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਰਾਗ-ਰਤਨਾਵਲੀ

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚੋਂ 50 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੋ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਰਚੀਆਂ ਨਿਵੇਕਲੀਆਂ ਸੁਰ ਲਿਪੀਆਂ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਕੀਰਤਨੀਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬੜੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਵੇਗੀ। *ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖੋ।*

ਅਸੀਂ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਮੁਫਤ ਭੇਜ ਦੇਵਾਂਗੇ।

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : **ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟਰਸਟ, 422, ਸੈਕਟਰ 15-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ**

THE BLESSINGS OF GURU GOBIND SINGH'S AMRIT

Bhagwant Singh Dalawari
Tapovan, Amravati, 444 602 (Maharashtra)

I am told that most of the young people - both boys and girls, most middle-aged men and women and some of the old Sikhs are terribly afraid of *Amrit* vows, not only because they find *Amrit Chhakna* unnecessary exercise - because they claim that even without this, they are devout Sikhs - but also because the ceremony imposes restrictions that they may not be able to observe. I am amazed and amused to listen to such arguments personally and hear about them from others. But what distressed me no end when I was invited to an important school run by a Sikh Society that the students were receiving academic and spiritually religious training, out of around 100 girl students with whom I interacted, *Not* one had received *Amrit*, although at ages between 18 and 20, they clearly understood religion and many recited Gurbani. When I expressed discomfort that it appeared the management and the teachers could not reach the hearts of the students in the matter, the teachers too did not consider *Amrit* a great boon.

Why is *Amrit* considered so difficult or so forbidding? I have personal experience of 29 years. When I became *Amritdhari* at the age of 41 in December 1971, I deemed it not only a privilege for myself but also a great encouragement for walking straight on the path of spirituality. And in December 2000 - 29 years later - I consider myself blessed in so many ways, outstanding among them, the following :

1. I am convinced that no superstition, no doubt, no equivocation can hoodwink *Naam*-oriented *Amrit Chakna - Hamra Bharam Gaya Bhau Bhaga*
2. No fear of death can browbeat an *Amritdhari* Singh. - *Marne Ki Chinta Nahi Jeevan Ki Nahi Aas*
3. The whole world has relationship with an *Amritdhari* and he finds equal friendship with all. - *Sab Kau Meet Ham Aapan Keena Ham Sabna Ke Sajan*
4. With love for the Guru and surrender to his will, the *Amridhari* Singh loses the love of ego.
5. *Amitdhari* Singh loses interest in gossip, falsehood, slander, backbiting and looks at his own faults always.
6. *Amrit* focuses on the *Amritras* flowing within through Gurshabad and the *Amritdhari Singh/Singhani* drinks at this fountain. - *Jhim Jhim varse Amritdhara Man Peeve Sun Shabad Vidhara*
7. Ceaseless communion with the Lord for 24 hours comes as a grace to the *Amritdhari* because he makes no effort. - *Har Dhan Jaap Hardhan Taap Hardhan Bhojan Bhaya*
8. The *Amritdhari* loves all and hates none. - *Sabhe Sanjhival Sadaiyan*
9. The *Amritdhari* respects all religions and all prophets as also all prayer houses. - *Deora Masit Soi Pooja Namaz Ohi*
10. The *Amritdhari* is always ready to help others.

11. The Amritdhari *Never* wishes ill for anyone. - *Par Ka Bura Na Rakho Cheet*
12. Willingness to die for the Guru is the basis of *Amrit Chhakna* and the *Amritdhari* wants to pursue righteousness even at the cost of his life. - *Sees jay par sidak na jaye*
13. *Amritdhari* never cheats, never goes after personal gain or selfish pursuits. - *Jeevatian Mar Rahiye*
14. *Amrit* bestows desirelessness and *Anand*; above all, the
15. *Amrirdhari* wishes that all the people should enjoy the blissful peace in their lives.

The list is not exhaustive but even if these advantages are considered in relation to the ignorance or unwillingness of our people to take *Amrit*, it would be necessary to go into the question as to why people refuse to go in for it. Some of the things are obvious but I shall talk of them later, The less obvious reasons are detailed here.

1. The Children have never been exposed to the beauty of Sikh religion, the inner strength of the system and, more than everything else, the straightforward life that it envisages. When we were children we took note of our parents, uncles or acquaintances to realise that they were different from ordinary individuals. Today the children see their surroundings, their home, their neighbors, their leaders, their so-called religious teachers, All bogged down by the onslaught of materialism and whatever religion they display, it is external cosmetism. The children are fed up with this hypocrisy.

2. If Amritdhari Singhs also burn their daughters-in-law for more dowry, also are dishonest and also treat others with contempt, then the children begin to ask: What is the use of *Amrit*?

3. If leaders in gurdwaras with turbans and beards in tact and with kirpans in their *Gatras* as the symbols of *Amritdhari* Singh quarrel, use insulting language in the presence of Guru Granth Sahib and sometimes even pull each others turbans - if not kill each other - the children sit up and ask: Has *Amrit* had no effect on them?

4. In my interaction with young children in various places including Sikh schools, I find that the nuances of Sikh faith or even elementary distinctions are not known to them. In fact even their teachers do not know. Sometimes the children ask in disgust: Why do you ask us? Ask our parents, Even they do not know.

5. Even the *Sakhis of Malik Bhago & Lallo* are not known to some well-to-do Sikhs. And the *Sakhis* of *Bhai Bhikhari, Bhai Kanahaiya, Bhai Joga* and other impressive Sikhs are something totally foreign to our children. Indeed they do not know the values or value-system of Sikhims and except that they live in a home called a Sikh family, they have nothing of Sikhism, because the parents have themselves not practised Sikhism and, if they have some external paraphernalia, they have not cared to keep the children informed of the core of our faith.

6. Even if *ardaas* is performed in gurdwaras or at home our children do not

know that our forefathers were bricked alive, burnt alive, sawn alive and our mothers and sisters had their own children hacked into pieces and put in their laps, but *None* of them ever wavered in their commitment to righteousness enjoined by Sikhism.

7. The parents (as also the children) work very hard to make their children professionally strong and huge money earners, but they spend no time at all to give them spiritual and moral training. The concept of *Amrit Chhakna* is either not known to the children or is a vague thought.

8. Our children are not aware that at one time our heads were sold at Rs. 5, Rs. 10 or so and our daughters and sisters were dragged and sold in *Ghazni* by foreign rulers. Indeed they do not know that *Amritdhari Singhs* developed the courage to take on the marauders head-on and through gorilla warfare and brought freedom to thousands of our daughters taken prisoner for sale.

9. Our children do not know that a young child in a queue for being killed could call his mother a liar only because she pleaded with murderers for saving the son's life on the ground that he is not a Sikh. The boy had said: My Mother is a Liar. I am a Sikh and I want to be killed like my brothers.

10. Our boys do not know that *Bhai Taru Singh* could prefer to have his scalp removed rather than face haircut. Indeed they do not know that *Bhai Mani Singh* could challenge the *Jallad* to cut him into pieces at every joint as commanded by his superiors and not hurry up by leaving out several joints of the body.

11. Ours is not a the theoretical religion. *Panj Piare were* created out of their willingness to die for the Guru, but the children have seen only rituals and external cosmetism without the inner core being enlightened. The children have not seen - indeed not experienced - the glow of Sikhism, which even their parents never cared to follow in practice.

12. Wherever *Sakhis* or sermons were preached in gurudwaras, the performers were interested in grabbing money and telling half-truths and we were interested in "*Earning Sikhi*" by sharing our ill-gotten money with the insincere preachers both denying to ourselves the will to learn *Sikhi.*

13. *Khalsa* was created to be different from others. But three vices of wealth, wine and women have drowned the values of Sikhism and leave aside practice, our children have now become to totally alienated from the knowledge of Sikhism.

14. We have some how never tried to search out hearts and find out our inadequacies. We always blamed others for our degeneration. Since we remained unacquainted with the causes of our downfall, we could never make efforts to rise from this fall and, indeed, there were not many examples we could look upto.

15. We adults, and the children, have witnessed the *Tamasha* of 1999 celebrations of the 300 years of the Khalsa when division, rather than unity, when falsehood, rather than truth, when hoodwinking rather than sincerity, when hypocrisy rather than straightforwardness and when *Khote Kau Khara Kahe Khare Saar Na Jaane* (the base

were called the authentic and no one was aware of what is authentic) was the order of the day. Even I was personally ashamed that as Sikh, I could be associated with this kind of celebration. There were no pledges for inner regeneration, no pledges for laying down our lives for righteousness and there were no commitments to truth.

The way we paraded false promises to make the entire *Qaum* as amritdhari by 1999, the way we thrust *Amrit* on the people who did not even know what amrit is, the way we scored points over others and the way religion was used for political and personal falsehood could hardly be called the Guru's way. *Amrit* is a sacred gift of the Guru and let me share with the readers what I have just read in *Khalsa Samachar* about *Amrit Chhakna* of Prof. Puran Singh. After being in touch with Bhai Vir Singh, when Prof. Puran Singh brought out his commitment to Sikhi in a profound manner, someone mentioned to Bhai Vir Singh that Pooran Singh must take amrit now. Bhai Vir Singh said: "Look, *Amrit* is not a play. We must wait for him to beg for *Amrit* and then too we should advise him to prepare himself for it. The Guru's gracious gift is not for being squandered. It should be given to those who yearn for it." And indeed Prof. Pooran Singh later writhed in agony in Bhai Vir Singh's house on the floor begging for Amrit and then he was asked to prepare himself for it.

Asa-Di-Var says *Bande Se Jau Pawe Vich Bandi* (Man is the one who willingly offers himself to be bound by commitments to righteousness). And what *Amrit* binds us to is "The Life" that we would like to lead in peace and happiness. Let our children and the adults be sure that Guru Gobind Singh never wished that we should not live in splendor. All that is expected of us is to live in truth, humility, honesty, love in accordance with the 6th *ashtpadi* of *Sukhmani Sahib*, i.e. with 24 remembrance of God.

I have referred to some authentic *Sakhis* above and I hope the readers would know their details but I am tempted to detail the *Sakhi* of *Bhai Bhikhari*, which always enthrals me. And I used to think that this depicts the ultimate *Bhana* - acceptance, but I heard another sakhi recently in Amritsar which is even more mind-boggling. First, the *Sakhi* of Bhai Bhikhari:

A Sikh asks Guru Arjan to teach him *Sikhi*. The Guru refers him to Bhai Bhikhari. When the Sikh arrives at his home, he finds jubilations and song-and-dance in the courtyard. On confirming that this is Bhai Sahib's home, the visitor is ushered in and taken to Bhai Sahib, who is engaged in preparing a funeral pyre. A little taken aback, the Sikh mentions to Bhai Sahib that he has been sent by Guru Arjun to learn *Sikhi* and Bhai Sahib welcomes him. But the Sikh asks what the rejoicing is all about. Bhai Sahib casually says that his son is going to be married. "And what are you doing, Bhai Sahib?", asks the visitor. "Oh, nothing", says Bhai Sahib, "I am keeping this pyre ready for the funeral because when my son returns with the bride, a snake will bite him and he will be dead."

Harkh Sog Te Rahe Niara (The Sikh is free from rejoicing or mourning).

The Sakhi I heard at Amritsar :

An old Sikh and his young son are engaged in tilling their land and suddenly the young son dies - snake bite or heart failure. The old man covers the son's body and takes it to the one corner outside the field and resumes his work. A visitor passes by for some work and asked for directions to the place where he wants to go. The old man replies that place is right near own home. "Could you do me a favor too? Please tell my wife to send the *Roti* only for one person today because the son is dead." The visitor calls on the lady and informs her of the death and the massage. She calmly replies: *Sat Bachan* (OK, Sir), without any emotion.

These qualities can be developed with the grace of Guru Granth Sahib on an *Amritdhari* Singh, provided he really sells himself to the Guru - *Hum Bechio Sir Gurke* (I have sold my head to the Guru). In any case, Guru Amar Dass, in *Anand* Sahib has told us (and we recite this *Bani* everyday) that we must not attach ourselves to the family around because this is not going to remain with us. *"Saath Tere Chale Nahim Tis Naal Kion Chit Layiye. Aisa Kam Moole Na Keeje Jit Annt Pichchontaiye"* - What is not going to go with you, why do you get attached to it? You must not do any such thing for which you have to repent.

Let me now end on a very optimistic note for all of us. The Lord changed my path 30 years ago and Guru Gobind Singh showered *Amrit* on this unworthy sinner 29 years ago, when I had crossed 40, I find that my entire life of 40 years spent before turning to the Lord, in India and abroad now pales into insignificance considering that *Amrit* has permanently lifted me from the quagmire of petty externalism. Our young people and the adults must be made aware of our heritage through personal examples and they would respond very enthusiastically. After all, who would not like to live perpetually in peace and happiness, in love for all eschewing selfishness. Love Begets Love. I am astonished that the love I have seen showered on me by the sangat as well as the Guru is beyond my wildest imagination. I am reminded of a Professor telling me that what they teach is nullified by what the students find outside the classroom. And I had humbly suggested: Let Us Not Only Teach, Teach, Let Us Not Only Parade Religiosity, Let Us Not Recite Gurbani Parrot-Like. Let Us Live Guru's Word, Show In Ourselves The Spirit Of Amrit And Then Show Ouselves As The Complete Examples of What Khalsa Is. And, Indeed, remain the lowliest in terms of Bhao Bhagat *Kar Neech Sadaye* (A Sikh should be involved in *Bhagti* full of love but remain the humblest.)

ਰਾਗੀ ਜਥਾ ਡਾ. ਜਾਗੀਰ ਸਿੰਘ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਦੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਟੇਪਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ
422, ਸੈਕਟਰ 15-A, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ
ਫੋਨ-772660

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵਰਖਾ
7/1, ਵੈਸਟ ਪਟੇਲ ਨਗਰ, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ
ਫੋਨ-5742058

ਸੁਰ ਲਿਪੀਆਂ

ਪ੍ਰੋ. ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ

ਸੰਖੇਪ ਪਰਿਚਯ

ਕੋਮਲ ਮਧਿਅਮ, ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਦ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗ ਧ ਨਾ ਲਗਾਓ।

ਰਿਸ਼ਭ ਵਾਦੀ ਧੈਵਤ ਸੰਵਾਦੀ ਸੋਰਠ ਗੁਣੀ ਜਨ ਗਾਓ।

ਸੋਰਠ, ਖਮਾਜ ਮੇਲ (ਥਾਟ) ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਤਿ ਮਧੁਰ ਰਾਗ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਭ, ਗੰਧਾਰ, ਧੈਵਤ ਤੀਬਰ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਦ ਦੋਵੇਂ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅਵਰੋਹ ਵਿਚ ਕੋਮਲ ਨਿਸ਼ਾਦ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਰਠ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹ ਸੁਰ ਮੱਧਿਅਮ ਅਤੇ ਨਿਆਸ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੋਰਠ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਦੇ ਹੀ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਕਈ ਕਲਾਕਾਰ ਗੰਧਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ।

'ਮਰੇ ਸਾ' ਸੁਰ ਸੰਗਤਿ ਲੈਣ ਵੇਲੇ ਗੰਧਾਰ ਦਾ ਸਪਰਸ਼ ਹੋ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਸੋਰਠ ਦਾ ਆਰੋਹ-ਅਵਰੋਹ ਸੰਪੂਰਣ ਸਵੀਕਾਰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਆਧੁਨਿਕ ਗਾਇਕ ਗੰਧਾਰ ਸੁਰ ਨੂੰ ਵਰਜਿਤ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਗੁਪਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮੀਂਡ ਦੁਆਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਾਡਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਸੋਰਠ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੀ ਕਰਨਾ ਉਚਿੱਤ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਆਪਣੇ ਅਤਿ ਨਿਕਟ ਵਰਤੀ ਰਾਗ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਵੱਖ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕੇ।

'ਮਰੇ' ਸੁਰਾਂ ਦੀ ਮੀਂਡ ਵਿਚ ਹੀ ਇਸ ਰਾਗ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਰਹੱਸ ਛੁਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸੋਰਠ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿਚ ਗੰਧਾਰ ਅਤੇ ਧੈਵਤ ਦੋਵੇਂ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਹਨ ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦੀ ਜਾਤੀ ਔਡਵ-ਸ਼ਾਡਵ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਵੇਲਾ ਰਾਤ ਦਾ ਦੂਜਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਪੂਰਵਾਂਗ ਵਾਦੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸੋਰਠ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸੋਰਠ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸੋਰਠ ਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਸੋਰਠ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕਈ ਸਥਾਨਾਂ ਤੇ ਮੁਹਾਂਦਰੇ ਰਲ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ 'ਧ ਮ ਰੇ' ਸੁਰ ਸੰਗਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੋਰਠ ਬੜੀ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਨਾਲੋਂ ਨਿੱਖੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਸੋਰਠ ਨੂੰ ਰਾਗਣੀ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਗੀਤ ਪ੍ਰਥਾ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਗ ਹੀ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਰਾਗਣੀ ਨਹੀਂ।

ਆਰੋਹ	: ਸਾ ਰੇ, ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾਂ
ਅਵਰੋਹ	: ਰੇਂ, ਨ਼ੀ ਧ, ਮ ਪ ਧ, ਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਸਾ।
ਮੁੱਖ ਅੰਗ	: ਸ, ਮਰੇ, ਮਪਧਮਰ, ਨ਼ੀ ਸਾ।

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਸੁਰ ਵਿਸਤਾਰ

1. ਨ਼ੀਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰੇਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਧ਼ ਮ਼ਰੇ, ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਧ਼ ਪ਼, ਮ਼ ਪ਼ ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਰੇ ਮਰੇ, ਸਾ ਸਾ, ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ, ਮਰੇ, ਪ ਮਰੇ, ਮ ਪ ਧ ਪ ਧ ਮਰੇ, ਰੇ ਮਰੇ ਪ ਮਰੇ, ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਰੇ ਮਰੇ।
2. ਸਾ ਸਾ, ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ, ਮ ਪ ਧ ਮਰੇ, ਰੇਪ, ਮ ਪ ਧ ਮਰੇ, ਨ਼ੀ ਧ ਪ ਧ ਮ ਪਧ ਮ ਰੇ, ਰੇ ਰੇ ਮ ਪ, ਰੇ ਮ ਪ ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਨੀ, ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀਸਾਂ ਰੇਂ ਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਧਮ ਰੇ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਰੇ ਮ ਰੇ।
3. ਸਾ ਰੇ ਮ ਰੇ, ਮ ਪ ਧ ਪ, ਧ ਮਰੇ, ਮ ਪ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਪ ਧ ਮ ਪ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਰੇਂਨ਼ੀ ਧ ਪ, ਪ ਮ ਧ ਪ ਸਾਂ ਨੀ ਰੇਂ ਸਂ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਰੇਂ ਸਾਂ, ਮਰੇਂ ਸਾਂ, ਰੇਂ ਰੇਂ ਮਂ ਪਂ, ਮਰੇਂ, ਪਂ ਮਰੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂ ਨੀ ਸਾ ਰੇਂਨ਼ੀ ਧ, ਮਰੇ, ਰੇ ਮ ਮ ਪ ਮ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ ਰੇਂਨ਼ੀ ਧ ਪ ਧ ਮਰੇ, ਪ ਮਰੇ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਰੇ ਮਰੇ।

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ

ਸੰਖੇਪ ਪਰਿਚਯ

ਰਾਮਕਲੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਰਾਗ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਤਾਕਾਲ ਦੇ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਰਾਗ ਦਾ ਬੜਾ ਮਹੱਤਪੂਰਣ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਗ੍ਰੰਥਕਾਰਾਂ ਨੇ ਰਾਮਕਲੀ ਨੂੰ ਭੈਰਵ ਮੇਲ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਿਆਂ ਹੈ। ਰਾਗਾਂਗ ਪੱਧਤੀ ਦੇ ਪਗ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਵੀ ਰਾਮਕਲੀ ਨੂੰ ਭੈਰਵ ਅੰਗ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਰਿਸ਼ਭ ਧੈਵਤ ਕੋਮਲ, ਦੋ ਮੱਧਿਅਮ, ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਦ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸੁਰ ਸ਼ੁੱਧ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਆਰੋਹ ਵਿੱਚ ਸਾਧਾਰਣ ਤੌਰ ਤੇ ਰਿਸ਼ਭ ਸੁਰ ਵਰਜਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਜਾਤੀ ਸ਼ਾਡਵ-ਵਕਰ ਸੰਪੂਰਣ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗਾਉਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪਹਿਰ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਸੰਪਰਦਾ ਦੇ ਗਾਇਕ ਰਾਮਕਲੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਰਾਮਕਲੀ ਦਾ ਵਾਦੀ ਸੁਰ ਧੈਵਤ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸੁਰ ਰਿਸ਼ਭ ਹੈ। ਕਈ ਗ੍ਰੰਥਕਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਦਾ ਵਾਦੀ ਪੰਚਮ ਅਤੇ ਸੰਵਾਦੀ ਸ਼ਡਜ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਮਤ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਡਜ, ਮੱਧਿਅਮ ਅਤੇ ਪੰਚਮ ਅਤਿਅੰਤ ਮਹੱਤਵ ਦੇ ਸੁਰ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਆਲਾਪ ਤਾਨਾਂ ਦਾ ਨਿਆਸ ਪੰਚਮ ਸੁਰ ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਰਾਮਕਲੀ ਨੂੰ ਉਤ੍ਰਾਂਗ ਵਾਦੀ ਰਾਗਾਂ ਦੇ ਵਰਗ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਕਲਾਕਾਰ ਇਸ ਨੂੰ ਚੰਚਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਰਾਗ ਮੰਨਦੇ ਹਨ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਮਕਲੀ ਰਾਗ ਹੈ, ਰਾਗਣੀ ਨਹੀਂ।

ਆਰੋਹ : ਸਾ ਗ, ਮਪ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ।

ਅਵਰੋਹ : ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਗ, ਮਰ̱ੇ ਸਾ।

ਮੁੱਖ ਅੰਗ : ਧ̱ਪ, ਮੰ ਪ ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ ਗ, ਮ ਰ̱ੇ ਸਾ।

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ ਸੁਰ ਵਿਸਤਾਰ

1. ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ, ਰ̱ੇ ਰ̱ੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਸਾ ਧ਼̱ ਨ਼̱ੀ ਧ਼̱ ਪ਼, ਮੰ ਪ ਧ਼̱ ਨ਼̱ੀ ਧ਼̱ ਪ਼, ਮ਼ ਪ਼ ਗ਼ ਮ਼ ਪ਼, ਮੰ਼ ਪ਼ ਧ਼̱ ਨ਼̱ੀ ਧ਼̱ ਪ਼, ਮੰ਼ ਪ਼ ਗ਼ ਮ਼ ਧ਼̱ ਧ਼̱ ਨ਼̱ੀ ਸਾ, ਧ਼̱ ਨ਼ੀ ਸਾ ਰ̱ੇ ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਰ̱ੇ, ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰ̱ੇ, ਗ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਰ̱ੇ ਸਾ, ਨ਼ੀ ਨ਼ੀ ਰ̱ੇ ਸਾ।
2. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਗ ਮ ਰ̱ੇ ਗ ਮ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਪ, ਧ̱ ਪ ਧ̱ ਮੰ ਪ ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਪ, ਨੀ ਸਾ ਗ ਮ ਪ ਧ̱ ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਧ̱ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਪ ਧ̱ ਧ̱ ਨੀ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਧ̱ ਪ ਮੰ ਪ ਗ ਮ, ਗ ਮ ਰ̱ੇ ਗ ਪ ਪ ਮ ਗ, ਮ ਗ ਰ̱ੇ ਸਾ, ਗ ਗ ਮ ਪ।
3. ਨ਼ੀ ਸਾ ਗ ਮ ਪ, ਮੰ ਪ, ਗ ਮ ਧ̱ ਧ̱ ਨੀ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਸਾਂ ਨੀ ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ, ਧ̱ ਨੀ ਸਾਂ ਰ̱ੇਂ ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਰ̱ੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਮਂ ਰ̱ੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਮਂ ਪਂ, ਗਂ ਮਂ ਰ̱ੇਂ ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ ਗਂ ਰ̱ੇਂ ਸਾਂ, ਨੀ ਸਾਂ ਰ̱ੇਂ ਸਾਂ ਨੀ ਸਾਂ, ਧ̱ ਨ̱ੀ ਧ̱ ਪ, ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਪ ਮੰ ਪ ਗ ਮ ਗ ਰ̱ੇ ਸਾ, ਗ ਗ ਮ ਪ।

ਓਟ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਪਾਲ ਰਾਇ ਸੇਵਾ ਸੁਆਮੀ ਲਾਹੁ॥

HELP NEEDY

ਸੇਵਕਸ' ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਐਸ. ਸੀ. ਓ. 1104-05, ਸੈਕਟਰ 22-ਬੀ, ਚੰਡੀਗੜ

PHONES : 701238, 713915, 701396

HELP NEEDY

IN THE SERVICE OF HUMANITY

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹੀ ੧੦

ਪ੍ਰਭ ਜੂ ਤੋ ਕਹਿ ਲਾਜ ਹਮਾਰੀ॥ ਨੀਲਕੰਠ ਨਰਹਰਿ ਨਾਰਾਇਣ ਨੀਲ ਬਸਨ ਬਨਵਾਰੀ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਰਮੇਸ਼੍ਵਰ ਸੁਆਮੀ ਪਾਵਨ ਪਉਨ ਅਹਾਰੀ॥ ਮਾਧਵ ਮਹਾ ਜੋਤਿ ਮਧੁ ਮਰਦਨ ਮਾਨ ਮੁਕੰਦ ਮੁਰਾਰੀ॥੧॥
ਨਿਰਬਿਕਾਰ ਨਿਰਜੁਰ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਬਿਨੁ ਨਿਰਬਿਖ ਨਰਕ ਨਿਵਾਰੀ॥ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਿੰਧ ਕਾਲ ਤ੍ਰੈ ਦਰਸੀ ਕੁਕ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਨਾਸਨਕਾਰੀ॥੨॥
ਧਨੁਰਪਾਨ ਧ੍ਰਿਤਮਾਨ ਧਰਾਧਰ ਅਨਿ ਬਿਕਾਰ ਅਸਿਧਾਰੀ॥ ਹੌ ਮਤਿ ਮੰਦ ਚਰਨ ਸ਼ਰਨਾਗਤਿ ਕਰ ਗਹਿ ਲੇਹੁ ਉਬਾਰੀ॥੩॥੪॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੧੦)

ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ – ਤਿੰਨ ਤਾਲ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
x				2				0					3		
			ਸਥਾਈ :	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਪ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	–	ਪਧ	ਮ	–ਗ	ਰੇਨ਼ੀ	ਸ
				ਪ੍ਰ	ਭ	ਜੂ	S	ਤੋS	SS	S	ਕਹ	ਲਾ	SS	ਜS	ਹ
ਗਰੇ	ਮਗ	ਰੇ	–	ਰੇ	–	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਪ	ਪ	ਮਰੇ	ਪਮ	ਧ਼ਮ	ਨ਼ੀ
ਮਾS	SS	ਰੀ	S	ਨੀ	S	ਲ	ਕੰ	S	ਠ	ਨ	ਰ	ਹS	ਰਿS	ਨਾS	S
ਨ਼ੀਧ	ਪਧ	ਪ	ਪ	ਮ	ਰੇ	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਮਪ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ
ਰਾS	SS	ਇ	ਣ	ਨੀ	S	ਲ	ਬ	ਸ	ਨ	ਬ	ਨ	ਵਾS	SS	S	SS
ਰੇਂ	ਨ਼ੀਧ	ਪਮ	ਗਰੇ												
S	ਰੀS	SS	SS												
			ਅੰਤਰਾ :	ਮ	ਮ	ਮ	ਮ	ਪ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	–	ਸਾਂ	ਸਾਂ
				ਪ	ਰ	ਮ	ਪੁ	ਰ	ਮ	ਪ	ਰ	ਮੇਂ	S	ਸ	ਰ
ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	–	ਮਪ	ਨੀਸ	ਰੇਂ	ਮ	ਗਂ	ਰੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਂ	ਰੇਂ
ਸੁਆ	S	ਮੀ	S	ਪਾS	SS	ਵ	S	ਪਉ	S	ਨ	ਅ	ਹਾ	S	SS	S
ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ	ਨ਼ੀ	ਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਮ	ਗਰੇ	ਰੇ	ਮ
ਰੀ	S	S	S	ਮਾ	S	ਧS	ਵ	ਮ	ਹਾ	S	ਜੋ	S	ਤਿS	ਮ	ਧੁ
ਰੇਮ	ਪਨ਼ੀ	ਧ	ਪ	ਮ	ਪ	ਨੀ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਪਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਨੀਸਾਂ	ਰੇਂ
ਮS	ਰS	ਦ	ਨ	ਮਾ	S	ਨ	ਮੁ	ਕੰ	S	ਦ	ਮੁ	ਰਾS	SS	SS	S
ਨ਼ੀਧ	ਪਧ	ਮਗ	ਰੇ												
ਰੀS	SS	SS	S												

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਨੂੰ ਨਿਖਾਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਇੱਕ ਲਗਾਤਾਰ ਚਲਦੀ ਹੋਈ ਮੁਹਿੰਮ ਹੈ।

ਇਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਚੰਗੇਰਾ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਹੈ।

• • •

ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਚੰਗਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਿਸੇ ਮਜਬੂਰੀ ਕਾਰਨ ਚੰਦਾ ਨਹੀਂ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਲਿਖੋ।
ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਲਈ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ' ਮੁਫਤ ਭੇਜਦੇ ਰਹਾਂਗੇ।

• • •

ਚਿੱਠੀ ਪੱਤਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣਾ ਚਿਟ ਨੰਬਰ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋ।
ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕੀਰਤਨ ਟ੍ਰਸਟ, 422 ਸੈਕਟਰ 15-ਏ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ।

ਰਾਮਕਲੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੦ ॥

ਪ੍ਰਾਨੀ ਪਰਮ ਪੁਰਖ ਪਗ ਲਾਗੋ॥ ਸੋਵਤ ਕਹਾ ਮੋਹ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਮੈ ਕਬਹੂੰ ਸੁਚਿਤ ਹ੍ਵੈ ਜਾਗੋ॥੧॥ ਰਹਾਉ॥
ਔਰਨ ਕੱਹ ਉਪਦੇਸ਼ਤ ਹੈ ਪਸੁ ਤੋਹਿ ਪ੍ਰਬੋਧ ਨਾ ਲਾਗੋ॥ ਸਿੰਚਤ ਕਹਾ ਪਰੇ ਬਿਖਿਯਨ ਕਹ ਕਬਹੁੰ ਬਿਖੈ ਰਸ ਤਯਾਗੋ॥੧॥
ਕੇਵਲ ਕਰਮ ਭਰਮ ਸੇ ਚੀਨਹੁ ਧਰਮ ਕਰਮ ਅਨੁਰਾਗੋ॥ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰੋ ਸਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕੋ ਪਰਮ ਪਾਪ ਤਜਿ ਭਾਗੋ॥੨॥
ਜਾ ਤੇ ਦੂਖ ਪਾਪ ਨਹਿ ਭੇਟੈ ਕਾਲ ਜਾਲ ਤੇ ਤਾਗੋ॥ ਜੌ ਸੁਖ ਚਾਹੋ ਸਦਾ ਸਭਨ ਕੌ ਤੌ ਹਰਿ ਕੇ ਰਸ ਪਾਗੋ॥੩॥੩॥

(ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੭੧੦)

ਰਾਗ ਰਾਮਕਲੀ – ਤਿੰਨ ਤਾਲ

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
x				2				0					3		
					ਸਥਾਈ :	ਗ	ਮ	ਗਮ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ	ਗ	ਮ
						ਪ੍ਰਾ	ਨੀ	ਪS	ਰ	ਮ	ਪੁ	ਰ	ਖ	ਪ	ਗ
ਧੁ	ਧੁ	ਪ	ਮੰ	ਪ	–	–	–	ਗ	–	ਮ	ਰੁੇ	ਰੁੇਗ	ਮ	ਗਮ	ਪ
ਲਾ	S	S	S	ਗੋ	S	S	S	ਸੋ	S	ਵ	ਤ	ਕS	S	ਹਾS	S
ਮ	ਗ	ਮ	ਗ	ਰੁੇ	–	ਸ	–	ਨ਼ੀ	ਸ	ਗ	ਮ	ਪ	ਪ	ਗ	ਮ
ਮੋ	S	ਹ	ਨਿੰ	ਦ੍ਰਾ	S	ਮੈ	S	ਕ	ਬ	ਹੂੰ	ਸੁ	ਚਿ	ਤ	ਹ੍ਵੈ	S
ਧੁਨੀ	ਸਾਂਰੁੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੁੀ	ਧੁਪ	ਮੰਪ										
ਜਾS	SS	SS	SS	ਗੋS	SS										
					ਅੰਤਰਾ :			ਗਮ	ਪ	ਗ	ਮ	ਧੁ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ
								ਔ	S	ਰ	ਨ	ਕ	ਹਾ	ਉ	ਪ
ਸਾਂ	–	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂਰੁੇਂ	ਨੀ	ਸਾਂ	ਰੁੇਂ	ਰੁੇਂ	ਸਾਂ	ਸਾਂ
ਦੇ	S	ਸ	ਤ	ਹੈ	S	ਪ	ਸੁ	ਤੋS	S	ਹਿ	ਪ੍ਰ	ਬੋ	S	ਧ	ਨ
ਧੁਨੀ	ਸਾਂਰੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਸਾਂ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਪ	ਗਮ	ਧੁਨੀ	ਸਾਂ	ਨੀ	ਧੁ	ਨੁੀ	ਧੁ	ਪ
ਲਾS	SS	SS	S	ਗੋ	S	S	S	ਸਿੰS	SS	ਚ	ਤ	ਕ	ਹਾ	S	ਪ
ਗ	ਮ	ਪ	ਮ	ਗ	ਰੁੇ	ਸਾ	ਸਾ	ਗ	ਮ	ਧੁ	ਨੀ	ਸਾਂ	–	ਰੇਂ	ਸਾਂ
ਰੇ	S	ਬਿ	ਖਿ	ਯ	ਨ	ਕ	ਹ	ਕ	ਬ	ਹੁੰ	ਬਿ	ਖੈ	S	ਰ	ਸ
ਧੁਨੀ	ਸਾਂਰੁੇਂ	ਸਾਂਨੀ	ਧੁਨੁੀ	ਧੁਪ	ਮੰਪ										
ਤਯਾ	SS	SS	SS	ਗੋS	SS										

With compliments from

Kulvinder Singh

Phone : (O) 3312440
Resi. : 5721753

SAWHNEY CLOTH HOUSE

46, Shanker Market, Connaught Circus, New Delhi - 110 001